

Σχολή Κοινωνικών Επιστημών

**ΜΠΣ: Εγκληματολογικές και ποινικές προσεγγίσεις της διαφθοράς,
του οικονομικού και οργανωμένου εγκλήματος**

Διπλωματική Εργασία

**«Η επιλεκτική λειτουργία του συστήματος απονομής της ποινικής
δικαιοσύνης στα εγκλήματα των ισχυρών. Θεωρητικές διαστάσεις
του φαινομένου της ατιμωρησίας και ανάλυση υποθέσεων από την
Ελλάδα και την Ευρώπη τα τελευταία τριάντα χρόνια.»**

Καστανά Γεωργία

Επιβλέπουσα καθηγήτρια: Μαρία Ειρήνη Παπαδούκα

Φεβρουάριος, 2025

Ευχαριστίες

Με τη συγγραφή της διπλωματικής μου εργασίας ολοκληρώνεται ένας πολύ ενδιαφέρον κύκλος σπουδών. Για να συμβεί όμως αυτό, υπήρξαν ορισμένοι άνθρωποι που ήταν δίπλα μου, με καθοδηγούσαν και με ενθάρρυναν συνεχώς. Αρχικά, θα ήθελα να ευχαριστήσω την οικογένειά μου που μου συμπαράσταθηκε καθ' όλη τη διάρκεια της φοίτησής μου στο μεταπτυχιακό πρόγραμμα και με ενθάρρυνε, ώστε να καταφέρω να το ολοκληρώσω.

Ιδιαίτερα, θα ήθελα να ευχαριστήσω την επιβλέπουσα καθηγήτριά μου, κα. Παπαδούκα για την υποστήριξή της και την καθοδήγηση που μου παρείχε ώστε να ολοκληρωθεί η διπλωματική εργασία.

Περίληψη

Τα εγκλήματα των ισχυρών διαφέρουν από τα κοινά εγκλήματα καθώς συνδυάζονται με άτομα που διαθέτουν κύρος και είναι αξιοσέβαστα στην κοινωνία. Έχει καταγραφεί ότι η δικαιοσύνη συχνά είναι επιλεκτική απέναντι σε εγκλήματα των ισχυρών, με αποτέλεσμα να παραμένουν ατιμώρητα ή να έχουν πολύ λιγότερες συνέπειες σε σχέση με εγκλήματα ατόμων από χαμηλές κοινωνικές τάξεις. Σκοπός της διπλωματικής εργασίας είναι η ανάδειξη του φαινομένου ατιμωρησίας των ισχυρών μέσα από τη μελέτη δύο σκανδάλων, την υπόθεση Novartis και το σκάνδαλο Qatargate. Για την πραγματοποίηση της μελέτης έγινε ποιοτική ανάλυση περιεχομένου, ενώ οι πληροφορίες συλλέχθηκαν από επίσημους φορείς, επιστημονικές βάσεις δεδομένων και έγκριτες ιστοσελίδες. Από τη μελέτη των υποθέσεων διαπιστώθηκε ότι στην περίπτωση της Novartis υπήρξε πλήρης αθώωση των κυβερνητικών στελεχών, γεγονός που αποτυπώνει την βαθειά επιρροή της πολιτικής ηγεσίας στο σύστημα της δικαιοσύνης. Από την άλλη πλευρά, σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης (υπόθεση Qatargate), αν και καταγγέλλθηκαν κατηγορίες προς τους εμπλεκόμενους, μπορούμε να διαπιστώσουμε την επιλεκτικότητα της ποινικής δικαιοσύνης ενάντια σε κυβερνητικούς αξιωματούχους. Ωστόσο, σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης αποτελεί στόχο η δημιουργία ενός ισχυρότερου δεοντολογικού πλαισίου για την καταπολέμηση της διαφθοράς και των εγκλημάτων των ισχυρών, με τα μέτρα που έχουν ληφθεί να κινούνται προς την επιθυμητή κατεύθυνση. Κοινό σημείο μεταξύ των δύο σκανδάλων είναι ο τρόπος με τον οποίο διαχειρίστηκαν τις υποθέσεις τα ΜΜΕ, τα οποία εξυπηρετούν κατά κύριο λόγο την πολιτική βούληση.

Λέξεις κλειδιά: εγκλήματα ισχυρών, Novartis, Qatargate, ατιμωρησία, έρευνα περιεχομένου

Abstract

Crimes committed by the powerful differ from common crimes as they involve individuals who hold prestige and are respected in society. It has been documented that justice is often selective when it comes to crimes committed by the powerful, resulting in impunity or much lesser consequences compared to crimes committed by individuals from lower social classes. The aim of this master thesis is to highlight the phenomenon of impunity for the powerful through the study of two scandals: the Novartis case and the Qatargate scandal. For the purpose of this study, a qualitative content analysis was conducted, and information was collected from official sources, scientific databases, and reputable websites. From the study of this master thesis, it was found that in the Novartis case, there was a complete exoneration of government officials, reflecting the deep influence of political leadership on the judicial system. On the other hand, at the European Union level (in the Qatargate case), although charges were brought against those involved, we can observe the selectivity of criminal justice against government officials. However, at the European Union level, the goal is to create a stronger ethical framework to combat corruption and crimes committed by the powerful, with measures taken moving in the desired direction. A common point between the two scandals is the way the media handled the cases, which mainly serve the political will.

Keywords: crimes of the powerful, Novartis, Qatargate, impunity, content analysis

Περιεχόμενα

Περίληψη	3
Abstract	4
Περιεχόμενα.....	5
Εισαγωγή	6
ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ.....	8
1. Θεωρίες που σχετίζονται με τα εγκλήματα των ισχυρών	8
2. Η ευνοϊκή μεταχείριση των δραστών των εγκλημάτων των ισχυρών από τα όργανα του ποινικοκατασταλτικού συστήματος	15
3. Η επιλεκτικότητα του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης.....	17
4. Τρόποι συγκάλυψης της εγκληματικότητας των ισχυρών και ο ρόλος του χρηματοπιστωτικού συστήματος	19
5. Εγκλήματα των ισχυρών και ισχύουσα νομοθεσία στην Ελλάδα	21
ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ.....	25
6. Σκοπός και ερευνητικά ερωτήματα	25
7. Μεθοδολογική προσέγγιση	26
8. Οι υποθέσεις εγκλημάτων – Περιγραφή.....	28
8.1 Η υπόθεση Novartis 2018	28
8.2 Το σκάνδαλο Qatargate 2022.....	33
9. Ανάλυση των υποθέσεων.....	38
10. Συζήτηση.....	44
11. Συμπεράσματα	48
Βιβλιογραφία	53
Ελληνόγλωσση.....	53
Ξενόγλωσση.....	62

Εισαγωγή

Τις τελευταίες δεκαετίες η εγκληματολογική σκέψη έχει εξελιχθεί προς μία κριτική προσέγγιση, όπου το ποινικό σύστημα είναι συνυφασμένο με τη δομή της κοινωνίας. Η κριτική προσέγγιση αποκαλείται ως κριτική εγκληματολογία, όπου η εγκληματολογική προβληματική συνδέεται με τη μαρξιστική ανάλυση. Βάσει της μαρξιστικής θεωρίας σε κάθε κοινωνία καθοριστικό ρόλο διαδραματίζει η οικονομική δομή της. Επομένως, κάθε κοινωνικό φαινόμενο μεταξύ των οποίων και το έγκλημα, συνδέεται με τα οικονομικά συμφέροντα και την πάλη των τάξεων. Στην προκειμένη περίπτωση, ο ποινικός νόμος λειτουργεί ως μέσο προστασίας των προνομίων και των συμφερόντων των ατόμων που βρίσκονται σε ανώτερη κοινωνικοοικονομική τάξη και λιγότερο ως ένα μέσο για την εξασφάλιση της ισονομίας και την προστασία των κοινών αξιών (Δασκαλάκης, 1988). Αποτέλεσμα αυτού, είναι τα εγκλήματα που παρατηρούνται να προσδιορίζονται από μία νέα κριτική προσέγγιση, όπου αναζητούνται τα αίτια και το προφίλ των δραστών και όχι από την παραδοσιακή θεωρία για το έγκλημα (ποινικοποίηση εγκλήματος και τιμώρηση). Τα εν λόγω εγκλήματα αναφέρονται ως εγκλήματα των ισχυρών και συνήθως πραγματοποιούνται από άτομα που έχουν μία εξέχουσα θέση στην κοινωνία. Στην περίπτωση της Ελλάδας, η απαξίωση του πολιτικού συστήματος, η ύπαρξη έντονων φαινομένων διαφθοράς, καθώς και η αδυναμία επιβολής του νόμου προς όλους, συνέβαλαν ώστε τα εγκλήματα των ισχυρών να αυξάνονται και να θεωρούνται σήμερα ως αναπόσπαστο μέρος της κοινωνίας (Βιδάλη, 2014).

Βασικό χαρακτηριστικό των εγκλημάτων των ισχυρών είναι ότι συχνά παραμένουν ατιμώρητα, υπό την έννοια ότι δεν τηρούνται οι θεσμοί, υπάρχει ελλιπής απόδοση δικαιοσύνης και δεν εφαρμόζονται μέτρα για την προστασία των θυμάτων (Χουλιάρας, 2021). Η ατιμωρησία σε εγκλήματα ισχυρών έχει συσχετιστεί με το κοινωνικό status των δραστών αλλά και στη δυνατότητά τους να επηρεάζουν την πολιτική και δικαστική εξουσία. Αφενός η αδυναμία επιβολής αντίστοιχων ποινών σε όλους τους πολίτες δημιουργεί ανισότητες, αφετέρου οι δράστες υιοθετούν μία αντίληψη ότι οι πράξεις τους δεν είναι ποινικά κολάσιμες, ούτε αισθάνονται ότι δρουν ανήθικα απέναντι στην κοινωνία (Barak, 2015; Χουλιάρας, 2021).

Για το λόγο αυτό θεωρείται σκόπιμο να διερευνηθεί ένα ζήτημα το οποίο εξ όψεως αποτελεί μία παγιωμένη στερεοτυπική αντίληψη στη δομή της κοινωνίας, καθώς συχνά αντιμετωπίζεται ως ένα λειτουργικό μέρος αυτής, όταν αντιμετωπίζεται με μεροληψία από τις δικαστικές αρχές, με ηθελημένη λανθασμένη ερμηνεία των στοιχείων, κ.α. (Gounev & Bezlon, 2010; Σταμούλη, 2016). Καθίσταται σαφές ότι η ανοχή σε εγκλήματα των ισχυρών έχει αρνητική επίδραση στην κοινωνία. Χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι η ατιμωρησία των δραστών δημιουργεί ζητήματα αξιοπιστίας και έλλειψης εμπιστοσύνης των πολιτών προς την κυβέρνηση και τη δικαστική εξουσία. Επίσης, δημιουργείται μία κουλτούρα η οποία στηρίζεται στην παρανομία και την επίτευξη οικονομικού κέρδους με οποιονδήποτε τρόπο.

Με βάση τα παραπάνω κρίνεται σκόπιμο να διερευνηθεί το ζήτημα της ατιμωρησίας εγκλημάτων των ισχυρών, μέσα από τη μελέτη πραγματικών υποθέσεων και να καταγραφούν οι πιθανές αιτίες που συμβάλλουν σε αυτό.

Η δομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας διακρίνεται στο θεωρητικό και στο ερευνητικό μέρος. Στο θεωρητικό μέρος περιγράφονται οι θεωρίες που σχετίζονται με τα εγκλήματα των ισχυρών, την ευνοϊκή μεταχείριση των δραστών απέναντι στο ποινικοκατασταλτικό σύστημα, οι τρόποι με τους οποίους το σύστημα δικαιοσύνης γίνεται επιλεκτικό ως προς τους δράστες εγκλημάτων ισχυρών, τα εγκλήματα των ισχυρών και η ισχύουσα νομοθεσία στην Ελλάδα, καθώς και οι τρόποι συγκάλυψης της εγκληματικότητας και ο ρόλος του χρηματοπιστωτικού συστήματος.

Το ερευνητικό μέρος περιλαμβάνει ενότητες στις οποίες περιγράφονται ο σκοπός και τα ερευνητικά ερωτήματα, τα σκάνδαλα Novartis και Qatargate, ενώ στη συνέχεια πραγματοποιείται ανάλυση των υποθέσεων και συζήτηση των ευρημάτων. Η διπλωματική εργασία ολοκληρώνεται με την παράθεση των συμπερασμάτων.

ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ

1. Θεωρίες που σχετίζονται με τα εγκλήματα των ισχυρών

Μέχρι τη δεκαετία του '70 οι θεωρίες της εγκληματολογίας ήταν προσανατολισμένες σε συμβατικά εγκλήματα και στον προσδιορισμό του εγκληματία, οι οποίες στηρίζονταν στην παραδοσιακή άποψη ότι τα άτομα που διαπράττουν κάποιο έγκλημα προέρχονται από χαμηλά κοινωνικά και οικονομικά στρώματα. Χαρακτηριστικό της παραδοσιακής προσέγγισης της εγκληματολογίας ήταν ότι η δομή του κράτους και οι ομάδες που έχουν εξουσία δεν είναι χρήσιμα στοιχεία για την εξήγηση ενός εγκλήματος (Κουλούρης, 2019).

Ωστόσο, η αδυναμία ολιστικής εξήγησης ενός εγκληματικού φαινομένου ως προς το ρόλο του κράτους, την επιλεκτικότητα του συστήματος δικαιοσύνης και της ανήθικης δραστηριότητας ατόμων που έχουν εξουσία, είχε ως αποτέλεσμα την ανάδειξη νέων θεωριών (Κουλούρης, 2019). Σήμερα οι θεωρίες έχουν στραφεί προς την κριτική εγκληματολογία, βάσει της οποίας ένα έγκλημα δεν αποτελεί ένα κοινό έγκλημα. Βασικό χαρακτηριστικό της κριτικής εγκληματολογίας είναι ο προσδιορισμός της αιτιολογικής σχέσης μεταξύ νόμου, κράτους και εγκλήματος (Δασκαλάκης, 1988; Κασάπογλου, 2016). Ειδικότερα, στην κριτική εγκληματολογία το ενδιαφέρον μετακινείται προς τις πολιτικές δυνάμεις και την ταξική λειτουργία που παρουσιάζει το ποινικοκατασταλτικό σύστημα για την απονομή της δικαιοσύνης. Στην κριτική εγκληματολογία απορρίπτεται η παραδοσιακή αντίληψη για το έγκλημα (ότι συνδέεται με χαμηλά κοινωνικά στρώματα), αλλά διερευνάται κατά πόσο μία εγκληματική ενέργεια οφείλεται στη διατήρηση της κοινωνικής και οικονομικής τάξης και στην ηγεμονία των ισχυρών, καθώς επίσης και στο ρόλο που διαδραματίζουν τα μέσα ενημέρωσης για την κατασκευή του εγκλήματος (Θανοπούλου – Σιγάλα, 1979; Κουλούρης, 2019).

Η πρώτη θεωρία που παρουσιάζεται δημιουργήθηκε από τον Sutherland (1944), ο οποίος έστρεψε το ενδιαφέρον του προς εγκλήματα και παρανομίες που διαπράχθηκαν από άτομα με επιφανή κοινωνικο-οικονομική θέση. Η θεωρία του

Sutherland μετέβαλε το τοπίο στην μελέτη των εγκλημάτων κατά τα τέλη της δεκαετίας του '60 και τη δεκαετία του '70. Πρόκειται για μία περίοδο που αναδύθηκε μία νέα κατηγορία εγκλημάτων, η οποία περιελάμβανε εγκλήματα ισχυρών ή/και εγκλήματα κρατικών φορέων, μέσα από παράνομες και ανήθικες πράξεις. Το βασικό χαρακτηριστικό στη θεωρία του Sutherland ήταν ότι το έγκλημα δεν αποτελεί ένα έμφυτο χαρακτηριστικό για τον άνθρωπο, αλλά κάτι που μαθαίνει ένα άτομο από το περιβάλλον γύρω του (δηλ. η εγκληματική συμπεριφορά δεν κληρονομείται ούτε αποκτάται βιολογικά) (Sutherland, 1944). Όσον αφορά τις ανήθικες πράξεις, όπως αυτές αναφέρονται στη συγκεκριμένη θεωρία, σε αυτές περιλαμβάνονται μεταξύ άλλων ανήθικες ενέργειες μεγάλων εταιρειών, εγκληματικές πράξεις ανθρώπων με υψηλό κύρος, η κατάχρηση εξουσίας από πολιτικούς φορείς, καθώς και η κατάχρηση εξουσίας από αξιωματούχους (π.χ. αστυνομία, δικαιοσύνη). Στη θεωρία του Sutherland το έγκλημα προσδιορίστηκε ως έγκλημα του λευκού περιλαίμιου, καθώς υποστηρίζεται ότι πραγματοποιείται από άτομα που είναι αξιοσέβαστα προς την κοινωνία (Barak, 2015).

Τα εγκλήματα του λευκού περιλαίμιου διακρίνονται σε εγκλήματα που περιλαμβάνουν: α) το προσωπικό κέρδος εις βάρος ενός οργανισμού, της κυβέρνησης ή/και των πολιτών και β) σε εγκλήματα που στοχεύουν σε αυξημένα κέρδη για τους οργανισμούς και συνήθως αναφέρονται ως εταιρικά εγκλήματα. Στην πρώτη περίπτωση περιλαμβάνονται εγκλήματα, όπως η κατάχρηση εξουσίας για την εξυπηρέτηση προσωπικού κέρδους, η υπεξαίρεση χρημάτων και η δωροδοκία. Όσον αφορά τα εταιρικά εγκλήματα αποτελούν πράξεις ή παραλείψεις που οφείλονται σε σκόπιμες διαδικασίες λήψης αποφάσεων από κάποια νόμιμη αρχή / οργάνωση και η οποία δεν συνοδεύεται από κάποια κύρωση σε διοικητικό, αστικό ή/και ποινικό επίπεδο. Στην περίπτωση των εταιρικών εγκλημάτων, οι συγκεκριμένες πράξεις και παραλείψεις γίνονται υπό την ανοχή των θεσμικών και πολιτισμικών κανόνων που διέπουν ένα κράτος και πέρα από την επίτευξη οικονομικού κέρδους, επιφέρουν σοβαρή βλάβη στην κοινωνία (π.χ. ανισότητες, περιβαλλοντική υποβάθμιση, κ.α.) (Χουλιάρης, 2019).

Ακόμη, στα εγκλήματα του λευκού περιλαίμιου περιλαμβάνονται υποθέσεις υπεξαίρεσεων από ισχυρούς, εγκλήματα δωροδοκίας και διαφθοράς που κατέχουν άτομα με πολιτικά αξιώματα καθώς και οικονομικά εγκλήματα που προκύπτουν από παράνομες δραστηριότητες. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν τα εγκλήματα

που συνδέονται με τη διαφθορά, τη λογοκρισία και τη νόθευση των εκλογικών διαδικασιών (Χουλιάρης, 2019), δολοφονίες πολιτικών αντιπάλων, παραβιάσεις ιδιωτικότητας και εγκλήματα που συνδέονται με την ασφάλεια ενός κράτους (π.χ. πόλεμοι, τρομοκρατία, κ.λπ.), (Girila & Rub, 2015; Παπαχαραλάμπους, 2019; Χουλιάρης, 2019).

Προσπαθώντας να σκιαγραφήσουν το προφίλ των ατόμων που διαπράττουν εγκλήματα ισχυρών στα πλαίσια της θεωρίας του λευκού περιλαίμιου, οι Eaton και Korach (2016), δημιούργησαν ένα προφίλ το οποίο στηρίζεται όχι μόνο σε ατομικά χαρακτηριστικά αλλά και στο κοινωνικό και πολιτισμικό περιβάλλον. Από τη μία πλευρά, τα εγκλήματα του λευκού περιλαίμιου συνδυάζονται με άτομα που διακρίνονται από απληστία, υψηλό εγωισμό, ναρκισσιστική προσωπικότητα, απουσία ενσυναίσθησης ή ακόμη και έλλειψη αυτοελέγχου. Ακόμα, τα εν λόγω εγκλήματα σχετίζονται με άτομα που προσπαθούν να χειραγωγήσουν / εξαπατήσουν άλλους, ενώ επίσης εκμεταλλεύονται την εμπιστοσύνη που τους δείχνουν οι άνθρωποι (Eaton & Korach, 2016; Filstad & Gottschalk, 2012).

Επιπρόσθετα, σημαντικό ρόλο για τη διάπραξη ενός εγκλήματος λευκού περιλαίμιου διαδραματίζει η σχέση του ατόμου με την εξουσία, την κοινωνική του θέση και την εμπιστοσύνη που λαμβάνει από τους άλλους / επιρροή. Όπως ήδη αναφέρθηκε, πρόκειται για άτομα που προέρχονται από ανώτερα κοινωνικά στρώματα και με υψηλό οικονομικό υπόβαθρο (π.χ. γιατροί, δικηγόροι, τραπεζίκοί, πολιτικοί κ.α.). Τα άτομα αυτά έχουν πρόσβαση σε σημαντικούς πόρους, πληροφορίες και ευκαιρίες για να διαπράξουν εγκλήματα με τρόπους που δεν θα ήταν διαθέσιμοι, εάν ανήκαν σε κατώτερες κοινωνικές τάξεις. Επίσης, τα άτομα που διαθέτουν υψηλό κοινωνικό και οικονομικό status έχουν τη δυνατότητα να επιβληθούν σε ασθενείς κοινωνικές ομάδες ή/και να έρθουν αντιμέτωποι με πιο επιεικείς ποινές. Ουσιαστικά, το κοινωνικό-οικονομικό προφίλ τους αλλά και το μορφωτικό τους επίπεδο τους δίνουν τη δυνατότητα να διαπράξουν εγκλήματα ως ισχυρά άτομα, ενώ το ποινικοκατασταλτικό σύστημα παρουσιάζει διακρίσεις ως προς την ισότιμη εφαρμογή των νόμων και των ποινών προς όλους (Braithwaite, 1991; Yi, 2024). Σημειώνεται ότι σε εγκλήματα του λευκού περιλαίμιου οι δράστες συχνά τείνουν να εφαρμόζουν διάφορες τεχνικές για να αρνηθούν την εγκληματικότητα των πράξεων τους, όπως για παράδειγμα η άρνηση της ευθύνης, η άρνηση ότι έχουν

προκαλέσει επιβλαβείς συνέπειες στην κοινωνία, η αναφορά σε παρόμοιες πράξεις άλλων κ.λπ. (Filstad & Gottschalk, 2012).

Συνοψίζοντας, στη θεωρία των εγκλημάτων του λευκού περιλαίμιου, οι πράξεις χαρακτηρίζονται από απουσία ή παράβαση των ηθικών αξιών και παρόλο που υπάρχει η νομοθεσία για την τιμωρία των εγκληματιών, ωστόσο το υψηλό κοινωνικό status τους προστατεύει, με αποτέλεσμα να παραμένουν ατιμώρητοι έναντι κοινών εγκληματιών.

Από τη θεωρία του λευκού κολάρου προέκυψαν και οι θεωρίες της διαφορικής συναναστροφής, της ουδετεροποίησης και της μίμησης. Στη θεωρία της διαφορικής συναναστροφής (differential association) ένα έγκλημα έχει κοινωνικό υπόβαθρο και προκαλείται εξαιτίας της κοινωνικής αλληλεπίδρασης και συναναστροφής μεταξύ των ανθρώπων. Οι άνθρωποι μαθαίνουν για το έγκλημα, τον τρόπο διάπραξης του και τους λόγους για τους οποίους μπορεί να γίνει, μέσα από τη συναναστροφή τους με άτομα από την ίδια κοινωνική ομάδα (Sutherland, 1972). Σύμφωνα με τη συγκεκριμένη θεωρία, όσο πιο συχνή είναι η επαφή ενός ατόμου με άτομα που διαπράττουν παρανομίες και εγκλήματα, τόσο μεγαλύτερη είναι η πιθανότητα να υιοθετήσουν εγκληματική συμπεριφορά. Χαρακτηριστικό παράδειγμα που αναδεικνύει τη συγκεκριμένη θεωρία είναι η επικράτηση της αντίληψης μεταξύ των ανθρώπων ότι εφόσον ο χ εξαπάτησε τόσα άτομα για ποιο λόγο να μην το κάνουν και οι ίδιοι (Sutherland, 1972). Γενικότερα, η συγκεκριμένη θεωρία στηρίζεται στην παραδοχή ότι μία εγκληματική συμπεριφορά δεν οφείλεται σε κάποιο γενικό κίνητρο, όπως το κέρδος ή η συναισθηματική φόρτιση (π.χ. απογοήτευση), αλλά στη διαδικασία της κοινωνικοποίησης και της αλληλεπίδρασης του ατόμου με άλλους. Βάσει της θεωρίας της διαφορικής συναναστροφής, η εγκληματική συμπεριφορά οφείλεται στο πως ερμηνεύει το άτομο τους νόμους και τους κανόνες, όταν αλληλεπιδρά με τους γύρω του. Για την ανάπτυξη εγκληματικής συμπεριφοράς το άτομο κατευθύνεται περισσότερο από την αρνητική ερμηνεία των νόμων, γεγονός που αποτελεί και τον βασικό άξονα της εν λόγω θεωρίας. Με άλλα λόγια, κάθε άτομο κατά τη διαδικασία της επικοινωνίας του με άλλα άτομα έρχεται σε επαφή, τόσο με παραβατικές όσο και με μη παραβατικές συμπεριφορές. Σε περίπτωση που το άτομο έχει περισσότερες συναναστροφές με άτομα που διαπράττουν παραβατικές συμπεριφορές ή δεν έχει επαφές με άτομα που προάγουν

κοινωνικά πρότυπα και μη παραβατική κουλτούρα, είναι πιο πιθανό να αποκτήσει και το ίδιο παραβατική συμπεριφορά (Βασιλαντωνοπούλου, 2012; Sutherland, 1972).

Στην θεωρία της ουδετεροποίησης, ένα άτομο που διαπράττει ένα έγκλημα έχει την τάση να αποδώσει δικαιολογίες για την μη ύπαρξη ανήθικων / παράνομων πράξεων, αποδίδοντας το έγκλημα ως φυσικό επακόλουθο μίας αιτίας. Η εν λόγω θεωρία αναπτύχθηκε από τους Matza και Sykes (1957) και στηρίζεται στην άποψη ότι τα άτομα χρησιμοποιούν συχνά τεχνικές εξουδετέρωσης για να δικαιολογήσουν είτε προσωρινά είτε σε μόνιμη βάση την ενοχή τους πριν εμπλακούν σε συμπεριφορά που παραβιάζει τους κοινωνικούς κανόνες. Η άρνηση ευθύνης (το άτομο θεωρεί ότι η συμπεριφορά του οφείλεται σε εξωτερικές συνθήκες και δεν μπορούσε να ελέγξει τη συμπεριφορά του, π.χ. μία ληστεία οφείλεται σε οικονομικά προβλήματα και έντονες πιέσεις από οφειλέτες), η άρνηση ότι η συμπεριφορά του προκαλεί βλάβη σε άλλους και η έκκληση σε ιδανικά (π.χ. διάπραξη μίας εγκληματικής συμπεριφοράς προς όφελος της οικογένειας του δράστη), αποτελούν χαρακτηριστικά μέσα για την ουδετεροποίηση ενός δράστη από την εγκληματική πράξη (Βιδάλη, 2022; Matza & Sykes, 1957). Τέλος, η θεωρία της μίμησης στηρίζεται στην άποψη ότι η πράξη ενός ατόμου επηρεάζεται από τους γύρω του. Στην προκειμένη περίπτωση, ένας άνθρωπος με απουσία προτύπων ηθικής και αξιών και βιώνοντας σε ένα περιβάλλον με παραβατικές / εγκληματικές συμπεριφορές, παρουσιάζει υψηλό κίνδυνο να υιοθετήσει αντίστοιχες συμπεριφορές (π.χ. εξαπάτηση, οικονομικό έγκλημα) (Βιδάλη, 2022; Δράμαλης, 2024).

Στους κυριότερους εκφραστές της κριτικής εγκληματολογίας περιλαμβάνονται: ο Bonger (1916), ο Chambliss (1975), ο Quinney (1970) και ο Ruggiero (2017). Ο W. Bonger ήταν ο πρώτος εκφραστής της κριτικής εγκληματολογίας και ασχολήθηκε με το έγκλημα με βάση την κοινωνική φύση και τις συνθήκες που επηρεάζουν την ανθρώπινη συμπεριφορά. Σύμφωνα με την θεωρία του η κατανομή της εξουσίας, οι νόμοι και η θέση του ατόμου σε μία κοινωνία επηρεάζουν την εγκληματική του συμπεριφορά. Βασικό χαρακτηριστικό της θεωρίας του είναι η διάκριση μεταξύ των εγκλημάτων του λευκού περιλαίμιου και των οικονομικών εγκλημάτων. Στην πρώτη κατηγορία, τα κίνητρα δεν σχετίζονται μόνο με την οικονομική ανάπτυξη (π.χ. ενός οργανισμού) αλλά και με την απληστία του ατόμου. Στη θεωρία του Bonger, το έγκλημα είναι ένα κοινωνικό φαινόμενο και επηρεάζεται σε μεγάλο βαθμό από την οικονομική κατάσταση των ανθρώπων. Για

παράδειγμα, συνθήκες όπως η φτώχεια και η ανεργία συνδέονται με υψηλότερα ποσοστά εγκληματικότητας, καθώς αποτελούν παράγοντες που αυξάνουν την κοινωνική πίεση, την ανισότητα και τη δύσκολη διαβίωση των ανθρώπων. Σημαντικό ρόλο στη θεωρία του διαδραματίζουν και οι ηθικοί κανόνες, η απουσία των οποίων ενθαρρύνει ένα άτομο να δράσει εγωιστικά προς δικό του όφελος (Bonger, 1916). Στη θεωρία του Bonger η αποτελεσματική τιμωρία του ατόμου που παρανομεί είναι αποτέλεσμα μίας διαδικασίας που εξαρτάται από το σύστημα. Παρόλα αυτά, η θεωρία του Bonger δεν εστιάζει στο ρόλο του κράτους αλλά στη στάση του ίδιου του ατόμου για την εμφάνιση της εγκληματικής του συμπεριφοράς. Στην προκειμένη περίπτωση μπορούμε να ισχυριστούμε ότι τα εγκλήματα των ισχυρών δεν απαντώνται πλήρως μέσα από τη θεωρία του Bonger, καθώς σε αυτά (όπως συμβαίνει και με τα σκάνδαλα που θα εξεταστούν στην παρούσα διπλωματική εργασία) το κράτος και η επιλεκτικότητα της δικαιοσύνης έχουν διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην ατιμωρησία τους (Βασιλαντωνοπούλου, 2014; Long, n.d.).

Στη θεωρία του W. Chambliss, η εγκληματικότητα εξαρτάται από την κοινωνική και πολιτική δομή ενός κράτους. Τα εγκλήματα των ισχυρών οφείλονται στη διαφορά ανάμεσα στην ύπαρξη ενός νόμου ως θεωρία και την εφαρμογή του στην πράξη. Ουσιαστικά τα εγκλήματα σχετίζονται με το βαθμό στον οποίο μία κοινωνική τάξη εντάσσει τον νόμο στο κοινωνικό και αξιακό της σύστημα. Όπως αναφέρεται στη θεωρία του Chambliss, οι ισχυροί μπορούν να διαπράττουν εγκλήματα και να παραμένουν ατιμώρητοι, επειδή ελέγχουν το κοινωνικό και πολιτικό σύστημα. Αντιθέτως, για τις χαμηλές κοινωνικές τάξεις οι νόμοι είναι πιο αυστηροί, καθώς τιμωρούνται τα άτομα που ανήκουν σε αυτές και χωρίς να αναμένεται κάποιο όφελος για την κοινωνία. Η θεωρία του Chambliss φαίνεται να συνδέεται περισσότερο με τα εγκλήματα των ισχυρών, δεδομένου ότι η τιμωρία τους εξαρτάται από την επιλεκτικότητα του ποινικοκατασταλτικού συστήματος αλλά και το χάσμα μεταξύ ανθρώπων από διαφορετικές κοινωνικές τάξεις (Βασιλαντωνοπούλου, 2014; Chambliss, 1975).

Στη θεωρία του R. Quinney, ένα έγκλημα συνδέεται άμεσα με την πολιτική καθώς ο χαρακτηρισμός του εξαρτάται από νόμους που καθορίζουν οι ανώτατοι φορείς. Για παράδειγμα, σε περιπτώσεις που υπάρχει σύγκρουση μεταξύ συμφερόντων δύο διαφορετικών κοινωνικών τάξεων, η θέσπιση ενός νόμου κατά της ισχυρής τάξης αναμένεται να εγκληματοποιήσει τη συμπεριφορά των αδύναμων, με

στόχο την προστασία των ισχυρών. Όπως και η θεωρία του Chambliss, ομοίως και η θεωρία της κοινωνικής πραγματικότητας του εγκλήματος (Quinney, 1970), μπορεί να συνδεθεί περισσότερο με τα εγκλήματα των ισχυρών, δεδομένου ότι πέρα από το οικονομικό κέρδος, υπάρχει συσχέτιση της εγκληματικής συμπεριφοράς με το ρόλο του κράτους, την ύπαρξη ανισοτήτων και την επιλεκτική απονομή της δικαιοσύνης (Βασιλαντωνοπούλου, 2014; Quinney, 1970).

Τέλος, ο V. Ruggiero θεωρεί ότι το έγκλημα δεν διακρίνεται σε οικονομικό και οργανωμένο, αλλά υπάρχει συσχέτιση μεταξύ τους. Πιο συγκεκριμένα, το οικονομικό έγκλημα θεωρείται ως μία φυσιολογική εξέλιξη της επιχειρηματικότητας, ενώ το οργανωμένο έγκλημα θα πρέπει να συνδέεται με την επιχειρηματικότητα, προκειμένου να προσδιορίζεται η συμπεριφορά των ισχυρών. Αυτό που διαφέρει μεταξύ των εγκλημάτων είναι το μέγεθος τους, με βάση τις κοινωνικο-οικονομικές συνθήκες που επικρατούν. Για παράδειγμα, ένα οργανωμένο έγκλημα στο οποίο υπάρχει σύμπτωση συμφερόντων διαφορετικών εμπλεκόμενων μερών, τότε αυτό μπορεί εσφαλμένα να αποτελέσει λειτουργικό μέρος της κοινωνίας (Σταμούλη, 2016). Ως προς την αντιμετώπιση των εγκλημάτων, όπως και στις δύο προηγούμενες θεωρίες, υποστηρίζεται ότι το νομικό σύστημα έχει ένα διαστρεβλωμένο χαρακτήρα, καθώς οι ισχυροί χρησιμοποιούν τη θέση τους για να επικαλούνται νομικές τεχνικές και να εκμεταλλεύονται την εξουσία τους, προκειμένου να καλύπτουν τις παρανομίες τους χωρίς συχνά να καταδικάζονται ή να τιμωρούνται αυστηρά (Ruggiero, 2017).

Κλείνοντας, για τον προσδιορισμό της φύσης και των αιτιών των εγκλημάτων έχουν αναπτυχθεί αρκετές θεωρίες, όπως η θεωρία του λευκού περιλαίμιου και οι θεωρίες των Chambliss, Quinney και Ruggiero. Κοινός παράγοντας των εν λόγω θεωριών είναι ότι προκειμένου η εγκληματικότητα να μειωθεί, είναι αναγκαίο να ποινικοποιηθούν οι παραβατικές πράξεις και οι εγκληματικές συμπεριφορές καθώς επίσης και η εφαρμογή των νόμων να γίνεται σύμφωνα με την πολιτική βούληση και να είναι ισότιμη για όλους. Οι εν λόγω θεωρίες αναμένεται να συσχετιστούν με δύο σκάνδαλα που είχαν διεθνή αντίκτυπο και στα οποία εμπλέκονται ισχυρά πρόσωπα, συμπεριλαμβανομένων πολιτικών προσώπων και μελών του ποινικοκατασταλτικού συστήματος. Βάσει των ανωτέρω θεωριών, παρατηρείται ότι η τιμωρησία ενός εγκλήματος των ισχυρών, εξαρτάται από τη θέληση του κράτους να απονείμει δικαιοσύνη και να επιβάλει το νόμο επί ίσοις όροις.

2. Η ευνοϊκή μεταχείριση των δραστών των εγκλημάτων των ισχυρών από τα όργανα του ποινικοκατασταλτικού συστήματος

Ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά των εγκλημάτων των ισχυρών είναι οι ανισότητες κατά την επιβολή του νόμου (Κουλούρης, 2019). Στην προκειμένη περίπτωση, η έννοια των ανισοτήτων προσδιορίζει τη διαφορετική αντιμετώπιση ενός ή περισσότερων ατόμων από τις δικαστικές αρχές για την διάπραξη του ίδιου εγκλήματος. Η ευνοϊκή μεταχείριση των δραστών εγκλημάτων των ισχυρών αποτυπώνεται μέσα από τρία στάδια. Αρχικά, προκειμένου να υπάρξει ευνοϊκή μεταχείριση θα πρέπει το ποινικοκατασταλτικό σύστημα να καθορίσει τι αποτελεί πράξη και τι έγκλημα. Στη συνέχεια, η επιβολή του Νόμου λαμβάνει επιλεκτικό χαρακτήρα, ενώ στο τρίτο στάδιο η ευνοϊκή μεταχείριση συνδέεται με τον τρόπο με τον οποίο οι αρχές και η κοινωνία διαχειρίζονται τους κατηγορούμενους. Σημειώνεται ότι σε αυτό το στάδιο ιδιαίτερα σημαντικός είναι ο ρόλος των μέσων μαζικής ενημέρωσης, τα οποία ασκούν έντονη επιρροή στην κοινή γνώμη. Αναφορικά με τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, αυτά χρησιμοποιούνται ανάλογα με το συμφέρον των όσων συνεργάζονται. Για παράδειγμα μπορούν να ασκήσουν πίεση στην κυβέρνηση επικαλούμενα τις ανώτερες αξίες ή να επιζητήσουν την άμεση παρέμβαση της δικαιοσύνης σε ένα έγκλημα καθώς και να υποστηρίξουν - ενισχύσουν την επιχειρηματολογία των ατόμων που εξυπηρετούν (Δήμκα, 2024; Κουλούρης, 2019).

Στην περίπτωση των εγκλημάτων των ισχυρών, το προφίλ των δραστών είναι ιδιαίτερο μιας και κατέχουν μία προνομιακή θέση στην κοινωνία ή ακόμη δύνανται να αποτελούν μέρος του πολιτικού συστήματος. Το γεγονός ότι όλοι οι πολίτες απολαμβάνουν ίσα δικαιώματα και είναι εξίσου υπεύθυνοι απέναντι στο Νόμο, ωστόσο η οικονομική θέση και το κοινωνικό προφίλ των συγκεκριμένων ατόμων έχει ως αποτέλεσμα τη δημιουργία του φαινομένου της ατιμωρησίας. Κατά καιρούς έχει διαπιστωθεί ότι τα εγκλήματα που γίνονται από άτομα με υψηλή οικονομική θέση συχνά αποτυγχάνουν ως προς την τήρηση των αρχών της ισότητας απέναντι στο Νόμο και της λειτουργίας ενός κοινωνικού κράτους δικαίου. Με αυτό τον τρόπο, η ατιμωρησία συνδέεται με μία αφανή εγκληματικότητα, όπου αξιόποινες και

κολάσιμες πράξεις δεν διερευνώνται και επομένως δεν τιμωρούνται. Η απουσία της ισοτιμίας, όπως είναι επακόλουθο διακυβεύει κινδύνους για τα θεμελιώδη δικαιώματα αλλά και την εμπιστοσύνη των πολιτών απέναντι σε ένα κράτος δικαίου. Όμως, από την πλευρά των δραστών δημιουργούνται στερεοτυπικές αντιλήψεις ότι οι πράξεις τους δεν είναι ανήθικες, εφόσον αυτές δεν τιμωρούνται (Χουλιάρας, 2021).

Ένας από τους βασικούς λόγους που οι δράστες εγκλημάτων των ισχυρών έχουν ευνοϊκή μεταχείριση από τα όργανα του ποινικοκατασταλτικού συστήματος είναι ότι το δικαστικό σύστημα συχνά χειραγωγείται από την πολιτική εξουσία (Βιδάλη, 2014). Μάλιστα, από τη στιγμή που δεν υπάρχει συστηματικός έλεγχος της δικαστικής εξουσίας, το φαινόμενο της ατιμωρησίας έχει χαρακτηριστεί πλέον ως ένα λειτουργικό μέρος της κοινωνίας (Βιδάλη, 2014).

Έχει καταγραφεί ότι στα εγκλήματα του λευκού περιλαίμιου, είναι έντονο το φαινόμενο της απροθυμίας των δικαστών για την επιβολή αυστηρών ποινών, όπως για παράδειγμα η επιβολή ποινής φυλάκισης. Προς αυτή την κατεύθυνση συχνά χρησιμοποιείται ένας συνδυασμός ποινών, όπως για παράδειγμα η ποινή φυλάκισης με δυνατότητα μείωσης ή αναστολής, γεγονός βέβαια που αποτυπώνει την άνιση μεταχείριση μεταξύ των κοινωνικών ομάδων. Γενικότερα, οι ποινές που επιβάλλονται βάσει του Ποινικού Κώδικα (Ν. 4619/2019) αφορούν στέρηση της ελευθερίας, χρηματικό πρόστιμο ή προσφορά κοινωφελούς εργασίας (Ντόκας, 2021).

Επισημαίνεται ότι το 2000 στην Ελλάδα είχε δημιουργηθεί σκάνδαλο περί ανάμειξης των δικαστικών λειτουργών σε φαινόμενα δωροδοκίας από δικηγόρους για την έκδοση πιο ευνοϊκών αποφάσεων προς τους πελάτες τους ή ακόμη και για την παραγραφή διαφόρων υποθέσεων. Αφενός το συγκεκριμένο σκάνδαλο κλόνισε την εμπιστοσύνη των πολιτών προς το σύστημα απονομής δικαιοσύνης, αφετέρου αναδείχθηκε το ζήτημα της διαφθοράς και των εγκλημάτων των ισχυρών που τυγχάνουν ευνοϊκής μεταχείρισης. Όμως, στην περίπτωση των επίορκων δικαστικών λειτουργών οι τιμωρίες αφορούσαν πολυετή ποινή φυλάκισης. Ωστόσο, οι αλλαγές στο σύστημα έκτισης των ποινών (π.χ. μέσω προσωρινών νόμων για την αποσυμφόρηση των φυλακών), στόχευαν στην ευελιξία της εκτέλεσης των ποινών με αποτέλεσμα να δημιουργηθεί ένας φαύλος κύκλος, ενώ προβλεπόταν η επιβολή υψηλών ποινών με την πραγματική τους εκτέλεση τους να είναι κατά πολύ μικρότερη. Επομένως, οι συνεχείς νομοθετικές παρεμβάσεις οδηγούν σε μία

περαιτέρω ενίσχυση της διαφθοράς. Παρά τις προσπάθειες επίλυσης του προβλήματος, αυτές συντελούν στην υπερβολική πολυνομία και τη δημιουργία νομικών κενών και αλληλοαναιρούμενων διατάξεων (Κοσμάτος & Λαμπάκης, 2019).

Ειδικότερα σε εγκλήματα από ισχυρά οικονομικά πρόσωπα, η νομοθεσία φαίνεται πως λειτουργεί υπέρ των οικονομικών συμφερόντων, με τα φαινόμενα δωροδοκίας και άλλων ανταλλαγμάτων να αποτελούν χαρακτηριστικά στοιχεία της διαφθοράς στο ποινικοκαταστατικό σύστημα.

Σημειώνεται ότι τα εγκλήματα των ισχυρών δεν αναφέρονται συνήθως σε μεμονωμένα άτομα, αλλά συνδέονται με ολόκληρους επιχειρηματικούς κλάδους (π.χ. φαρμακοβιομηχανία, χρηματοπιστωτικό σύστημα, κ.α.) αλλά και με ένα εκτεταμένο παράνομο δίκτυο το οποίο περιλαμβάνει μεταξύ άλλων δικαστές, εφοπλιστές, διακινητές, πολιτικούς, κ.λπ. (Αλοσκόφης, 2019).

Ακόμα και όταν οι δράστες εγκλημάτων ισχυρών έχει αποφασιστεί να εκτίσουν ποινή φυλάκισης, φαίνεται ότι και σε αυτή την περίπτωση υπάρχει ευνοϊκή μεταχείριση σε σχέση με τους υπόλοιπους κοινούς εγκληματίες. Αυτό βέβαια οφείλεται στο ιδιαίτερο κοινωνικό προφίλ τους. Γενικότερα, άτομα με υψηλό κοινωνικό status που εκτίουν ποινή φυλάκισης έχουν τη δυνατότητα παραμονής τους σε φυλακές ανοιχτού τύπου, βιώνουν πιο χαλαρούς κανόνες, ενώ επίσης έχουν ανεπτυγμένες δεξιότητες οι οποίες τους βοηθούν, ώστε να απασχοληθούν σε θέσεις γραφείου και στην εκπαίδευση των συγκρατούμενων τους. Απόρροια των ανωτέρω είναι ο σεβασμός προς τα συγκεκριμένα άτομα, η ευνοϊκή μεταχείριση και η παροχή διαφόρων προνομίων (π.χ. επιπλέον άδειες, επισκέψεις, κ.α.) (Φαρμάκη, 2023).

3. Η επιλεκτικότητα του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης

Η επιλεκτικότητα στον τομέα της ποινικής δικαιοσύνης αποτελεί ένα φαινόμενο που εξαρτάται από διάφορους παράγοντες, οι οποίοι προκαλούν κοινωνικές ανισότητες. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι η ποινική επιλεκτικότητα μπορεί να οφείλεται στην οικονομική κατάσταση του ατόμου, στο φύλο, στην ηλικία, στη θρησκεία, στην καταγωγή κ.α. Γενικότερα, η επιλεκτικότητα ως προς την απονομή

της ποινικής δικαιοσύνης συνυπάρχει με τις ήδη υπάρχουσες ανισότητες της κοινωνίας. Στην περίπτωση της ποινικής δικαιοσύνης, το σύστημα έχει υιοθετήσει μία συμπεριφορά η οποία χαρακτηρίζεται από αυστηρότητα για τις χαμηλές κοινωνικές τάξεις, ακόμη και όταν πρόκειται για παραβατικές συμπεριφορές που δεν έχουν πολύ μεγάλη αξία (αναλογικά με τα εγκλήματα), ενώ παράλληλα σε ισχυρά άτομα τηρείται μία στάση συμπαράστασης η οποία βέβαια δεν δικαιολογείται (Βιδάλη, 2013). Στο σημείο αυτό αξίζει να σημειωθεί ότι καθοριστικό ρόλο στην επιλεκτικότητα του ποινικού συστήματος διαδραματίζουν τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, τα οποία σκοπίμως μπορούν να συγκαλύψουν ένα έγκλημα όταν πραγματοποιείται από ισχυρούς. Αυτό βέβαια έχει σαν αποτέλεσμα την ατιμωρησία του εγκλήματος και κατά συνέπεια την διαιώνιση του.

Ένα ακόμα παράδειγμα που χαρακτηρίζει την επιλεκτικότητα του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης είναι το γεγονός ότι άτομα με πολιτική εξουσία ή επιχειρηματίες είναι πιθανό να παραβούν το νομικό πλαίσιο ή να πράξουν ενέργειες εις βάρος του δημοσίου συμφέροντος, χωρίς ωστόσο να χαρακτηριστούν ως εγκληματίες. Αυτό όμως οφείλεται σε δύο συνθήκες. Αφενός τα άτομα δεν θεωρούν ότι η πράξη τους είναι ανήθικη και αφετέρου το ίδιο το σύστημα τους χαρακτηρίζει ως ελίτ και αξιοσέβαστα μέλη της κοινωνίας, τους μεταχειρίζεται διαφορετικά από μη ισχυρούς παραβάτες, με αποτέλεσμα να αποδίδεται μία νομιμότητα στις πράξεις τους (Αλοσκόφης, 2019).

Η επιλεκτικότητα του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης διακρίνεται σε διάφορες μορφές, όπως η ποινική επιλεκτικότητα και η αστυνομική επιλεκτικότητα. Στην πρώτη περίπτωση, η επιλεκτικότητα χαρακτηρίζεται από την αδικία που υπάρχει σε ένα σύστημα ποινικής δικαιοσύνης. Έχει καταγραφεί ότι η κοινωνική θέση ενός ατόμου επιδρά στον τρόπο που θα αντιμετωπιστεί, όταν αυτός βρίσκεται απέναντι στον νόμο. Όπως ήδη αναφέρθηκε, άνθρωποι που ανήκουν σε χαμηλά κοινωνικά στρώματα (π.χ. μετανάστες) είναι συνήθως ύποπτοι, όταν πρόκειται για την εξιχνίαση κάποιας εγκληματικής ή παραβατικής ενέργειας. Ακόμη, άτομα που κατηγορούνται για εγκλήματα ισχυρών, συχνά έχουν μία προνομιακή μεταχείριση, όπως για παράδειγμα η μη επιβολή κάποιας ποινής φυλάκισης, ο συνδυασμός της ποινής με αναστολή, η μη παραπομπή τους σε δίκη ή/και η μείωση της ποινής. Επιπρόσθετα, η δικαστική επιλεκτικότητα επηρεάζεται από τη χειραγώγηση που λαμβάνει το δικαστικό σύστημα από την πολιτική. Γενικότερα οι νόμοι λειτουργούν υπέρ των

ισχυρών οικονομικών συμφερόντων, όπως για παράδειγμα η ψήφιση νομοθετικών ρυθμίσεων προκειμένου οι ισχυροί να αποφύγουν τις διώξεις (Αλοσκόφης, 2021).

Όσον αφορά την αστυνομική επιλεκτικότητα, αυτή εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τις αντιλήψεις που φέρουν οι αστυνομικοί, οι οποίες πολλές φορές μπορεί να διαφοροποιούνται υπέρ των ανώτερων κοινωνικών τάξεων και κατά των ατόμων που ανήκουν σε περιθωριοποιημένες ομάδες στο πληθυσμό. Η αστυνομική βία, η διαφθορά και η αυθαιρεσία αποτελούν χαρακτηριστικά παραδείγματα διαφορετικής συμπεριφοράς των αστυνομικών προς τις χαμηλότερες κοινωνικές ομάδες. Ένα ακόμη ενδεικτικό παράδειγμα της αστυνομικής επιλεκτικότητας είναι η παρέμβαση της αστυνομίας με πράξεις βίας για την καταστολή πορειών διαμαρτυρίας απέναντι στις πολιτικές της κυβέρνησης. Ακόμη, ως παράδειγμα αναφέρεται η επικράτηση της αντίληψης ότι άτομα που προέρχονται από συγκεκριμένες χώρες (π.χ. Αλβανία) θεωρούνται εξ' αρχής ύποπτοι για τη διάπραξη ενός εγκλήματος. Τέλος, η αστυνομική επιλεκτικότητα αποτυπώνεται και μέσα από τα φαινόμενα δωροδοκίας στελεχών της αστυνομίας από τους ισχυρούς, προκειμένου να μην είναι αντιμέτωποι με τον νόμο (Χουλιάρης, 2021). Γενικότερα, έχει καταγραφεί ότι οι αστυνομικές αρχές εξυπηρετούν συμφέροντα των ισχυρών και παρουσιάζουν μία απροθυμία ως προς τη διαλεύκανση εγκλημάτων του λευκού περιλαίμιου.

4. Τρόποι συγκάλυψης της εγκληματικότητας των ισχυρών και ο ρόλος του χρηματοπιστωτικού συστήματος

Τα εγκλήματα των ισχυρών συχνά μένουν ατιμώρητα καθώς σε αρκετές περιπτώσεις εμπλέκονται άτομα που ανήκουν στο ίδιο το πολιτικό και νομικό σύστημα. Ένας λόγος που τα εν λόγω εγκλήματα παραμένουν ατιμώρητα είναι ότι μεταξύ των δραστών και των αξιωματούχων της κυβέρνησης υπάρχουν σχέσεις συνεργασίας με αποτέλεσμα να αναδεικνύονται ζητήματα χαλαρότητας ως προς την εφαρμογή των νόμων. Σε αντίθετη περίπτωση, για ανθρώπους που ανήκουν στα κατώτερα κοινωνικά στρώματα, οι σχέσεις με την εξουσία είναι ελάχιστες επομένως οι νόμοι έχουν έναν περισσότερο δεσμευτικό χαρακτήρα για αυτούς (Ruggiero, 2017). Χαρακτηριστικό παράδειγμα ανάπτυξης σχέσεων συνεργασίας μεταξύ ατόμων

με υψηλό κοινωνικό status, αποτελεί η παραμονή των δικαστικών λειτουργών σε ένα συγκεκριμένο μέρος για πολλά χρόνια με αποτέλεσμα τη δημιουργία φιλικών σχέσεων με την ελίτ κοινωνία (Κατσιφού, 2022).

Από την πλευρά του κράτους, η συγκάλυψη των εγκλημάτων των ισχυρών μπορεί να επιτευχθεί με διάφορους τρόπους. Πρωτίστως, αναφέρεται η απουσία πρόθεσης από τους κρατικούς φορείς και τη δικαστική εξουσία να διατάξουν έρευνα για τη διερεύνηση ενός πιθανού εγκλήματος του περιλαίμιου.

Ένας ακόμη τρόπος με τον οποίο συγκαλύπτεται ένα έγκλημα ισχυρών οικονομικών συμφερόντων είναι η δωροδοκία πολιτικών προσώπων και αξιωματούχων της κυβέρνησης. Σε αυτές τις περιπτώσεις μάλιστα είναι πιθανό η δωροδοκία να αποτελεί μία «νόμιμη» ενέργεια από την πλευρά των δραστών, ώστε να λειτουργούν χωρίς να παραβιάζουν τους νόμους.

Επιπλέον, η συγκάλυψη της εγκληματικότητας μπορεί να επιτευχθεί εξαιτίας της άσκησης επιρροής της πολιτικής εξουσίας στο σύστημα της δικαιοσύνης. Όταν συμβαίνει κάτι τέτοιο, η δικαιοσύνη δεν είναι ανεξάρτητη και επομένως δεν λαμβάνει αποφάσεις με γνώμονα την ισονομία και την εξασφάλιση της ισότητας όλων απέναντι στο νόμο. Γενικότερα, η πολιτική διαφθορά λαμβάνει διάφορες εκφάνσεις, όπως οι σχέσεις συνεργασίας με άτομα ή ομάδα συμφερόντων, το ξέπλυμα μαύρου χρήματος μέσω εξωχώριων εταιρειών κ.α. (Κατσιφού, 2022).

Όσον αφορά το χρηματοπιστωτικό σύστημα, αυτό διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στη συγκάλυψη των εγκλημάτων των ισχυρών. Δεδομένου ότι τα εγκλήματα των ισχυρών συχνά αναφέρονται σε οικονομικά εγκλήματα ή έχουν οικονομικό υπόβαθρο (π.χ. παράνομες συναλλαγές, δωροδοκίες κ.λπ.), η ύπαρξη του απορρήτου από τα τραπεζικά ιδρύματα καθιστά δυνατή την απόκρυψη πληροφοριών από τις φορολογικές αρχές. Ακόμη, μία μέθοδος συγκάλυψης ισχυρών οικονομικών εγκλημάτων από το χρηματοπιστωτικό σύστημα είναι η ανάπτυξη της σκιώδους τραπεζικής, μέσω της οποίας ιδιώτες μπορούν να πραγματοποιήσουν επενδύσεις, χρηματικές συναλλαγές ή και να δημιουργήσουν εικονικές εταιρείες, διασφαλίζοντας το απόρρητό τους, ενώ παράλληλα δεν αποδίδουν τους προβλεπόμενους φόρους (Ruggiero, 2017).

Η σκιώδης τραπεζική αποτελεί χαρακτηριστική μέθοδο για την οικειοποίηση του οργανωμένου εγκλήματος υπό την στήριξη των πολιτικών συστημάτων, καθώς ο νόμος δεν φαίνεται να έχει ισχύ. Οι ιδιωτικές τράπεζες λόγω του ότι δεν ελέγχονται από κάποιον, αυτό έχει ως αποτέλεσμα συχνά να αναπτύσσουν μία εγκληματική συμπεριφορά (παραβίαση της νομοθεσίας) και να λειτουργούν σε ένα καθεστώς ατιμωρησίας. Ενδεικτικό παράδειγμα αποτέλεσε η τράπεζα HSBC η οποία δημιούργησε φορολογικούς παράδεισους, μέσα από την ενίσχυση της φοροδιαφυγής και του ξεπλύματος μαύρου χρήματος. Ακόμη, έχει καταγραφεί ότι οι ιδιωτικές τράπεζες (μεταξύ των οποίων και HSBC) στήριζαν τα πραγματικά τους κέρδη σε ένα μικρό αριθμό πελατών στους οποίους παρείχαν τη δυνατότητα να παρανομήσουν (π.χ. να μην πληρώνουν φόρους), ως αντάλλαγμα των χρημάτων που κατέθεταν σε αυτές. Προκειμένου να προσελκύσουν τους πελάτες τους, οι τράπεζες «διαφήμιζαν» ένα πακέτο παροχών στο οποίο ο πελάτης έβρισκε ένα μέρος για να κρύψει τα χρήματά του. Το οξύμωρο σε αντίστοιχες υποθέσεις είναι ότι η νομιμότητα συμβαδίζει με την παρανομία. Ουσιαστικά, οι διαχειριστές των χρημάτων των πελατών μάθαιναν να ζουν στη νομιμότητα και την παρανομία ταυτόχρονα.

Επιπλέον, στα πλαίσια της στρατηγικής των τραπεζών περιλαμβανόταν και η εξαπάτηση στελεχών, στα οποία ανέθεταν εν αγνοία τους απαγορευμένες δραστηριότητες, με αποτέλεσμα σε έναν επικείμενο έλεγχο από τις αρχές να ενοχοποιούνται οι ίδιοι, διασώζοντας με αυτό τον τρόπο την τράπεζα ως οργανισμό. Ένα ακόμη στοιχείο παρανομίας ήταν ότι εξαπατούσαν τους πελάτες τους, καθώς τους έπειθαν να καταθέτουν χρήματα για επενδυτικούς σκοπούς και στη συνέχεια τους δάνειζαν με τα δικά τους χρήματα. Διαπιστώνεται ότι η σκιώδης τραπεζική δεν αποτελεί απλώς μία παράνομη δραστηριότητα, αλλά μία οικειοποίηση του οργανωμένου τραπεζικού εγκλήματος (Βιδάλη, 2019).

5. Εγκλήματα των ισχυρών και ισχύουσα νομοθεσία στην Ελλάδα

Στην Ελλάδα, η νομοθεσία για την αντιμετώπιση των εγκλημάτων των ισχυρών - εγκλήματα διαφθοράς θεσπίστηκε με το Ν. 1492/50, όπου τέθηκε στον Ποινικό Κώδικα το ζήτημα της δωροδοκίας υπαλλήλων. Οι κυριότεροι Νόμοι που

έχουν θεσπιστεί για την αντιμετώπιση του εγκλήματος περιγράφονται συνοπτικά και είναι οι εξής:

- Ν. 3560/2007, μέσω του οποίου κυρώθηκε η Ευρωπαϊκή Σύμβαση Ποινικού Δικαίου για τη διαφθορά. Στο συγκεκριμένο Νόμο έγινε αναφορά για πρώτη φορά στο ζήτημα της δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα.
- Ν. 4254/2014, όπου το ζήτημα της διαφθοράς στον ιδιωτικό τομέα συμπεριλήφθηκε στο άρθρο 237 του Ποινικού Κώδικα. Στο συγκεκριμένο Νόμο καθορίστηκε το αδίκημα της δωροληψίας πολιτικών και δικαστικών προσώπων καθώς επίσης και το αδίκημα για τους επιθεωρητές δημόσιων φορέων που δεν απέτρεψαν φαινόμενα δωροληψίας.
- Ν. 4619/2019, βάσει του οποίου το φαινόμενο της διαφθοράς στον ιδιωτικό τομέα περιλαμβάνεται στο άρθρο 396 του Ποινικού Κώδικα. Πιο συγκεκριμένα, στο εν λόγω άρθρο προσδιορίζονται τα φαινόμενα δωροδοκίας και δωροληψίας των υπαλλήλων (Κατσιφού, 2022).

Στο σημείο αυτό, θεωρείται σκόπιμο να γίνει μία σύντομη αναφορά στην έκθεση αξιολόγησης της Ελλάδας από την Ομάδα Κρατών κατά της Διαφθοράς (GRECO) του Συμβουλίου της Ευρώπης. Στη συγκεκριμένη Έκθεση υπάρχουν συστάσεις για την πρόληψη της διαφθοράς και την ακεραιότητα στη λειτουργία της κυβέρνησης και στο σύστημα απονομής της δικαιοσύνης (δικαστές και εισαγγελίες). Στο κείμενο της έκθεσης αποτυπώνεται μία εικόνα βελτίωσης της Ελλάδας σε ζητήματα αντιμετώπισης της διαφθοράς. Έχει καταγραφεί ότι η μετάβαση προς ένα ψηφιακό μοντέλο, λειτουργεί προς όφελος της διαφάνειας και της λογοδοσίας των δημόσιων φορέων και οργανισμών και κατά την άσκηση της κυβερνητικής πολιτικής. Επιπλέον, ως σημαντικές χαρακτηρίζονται οι νομοθετικές πρωτοβουλίες για τον εσωτερικό έλεγχο (Ν. 4795/2021), για την απόδοση των ευθυνών σε μέλη της κυβέρνησης και σε πολιτικούς συμβούλους (Ν. 4622/2019) καθώς και για τη ρύθμιση των δραστηριοτήτων που μπορούν να έχουν επιρροή τα πολιτικά πρόσωπα (Ν. 4829/2021) (Εθνική Αρχή Διαφάνειας, 2022).

Στην έκθεση της αξιολόγησης από την ομάδα κρατών GRECO η οποία δημοσιεύτηκε το 2024, τίθενται ορισμένες προτάσεις - συστάσεις που θα μπορούσαν να ενισχύσουν το κανονιστικό πλαίσιο για την αντιμετώπιση της διαφθοράς (Συμβούλιο της Ευρώπης, 2024). Σύμφωνα με την πρώτη σύσταση, προτείνεται να

αποσαφηνιστεί το κανονιστικό πλαίσιο και η υποχρέωση των πολιτικών συμβούλων, έτσι ώστε να διακρίνονται από υψηλά πρότυπα ακεραιότητας, κανόνες δεοντολογίας και της υποχρέωσης τους να δημοσιοποιούν οικονομικά στοιχεία. Σύμφωνα με την έκθεση της GRECO, η παραπάνω σύσταση έχει εν μέρει εφαρμοστεί. Κατά τη δεύτερη σύσταση και προκειμένου να αυξηθεί η διαφάνεια των πολιτικών συμβούλων προτείνεται να δημοσιοποιούνται τα ονόματα, τα καθήκοντα και οι αμοιβές τους. Ομοίως, η GRECO διαπιστώνει ότι η εν λόγω σύσταση έχει εφαρμοστεί ως ένα βαθμό. Στις παραπάνω συστάσεις περιλαμβάνονται επίσης η δημιουργία ενός κώδικα δεοντολογίας για άτομα που βρίσκονται σε υψηλά εκτελεστικά καθήκοντα καθώς και η εκπαίδευσή τους τόσο πριν από την έναρξη της θητείας τους όσο και κατά τη διάρκεια αυτής. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της αξιολόγησης, η εν λόγω σύσταση δεν έχει μέχρι σήμερα εφαρμοστεί. Μία ακόμη σύσταση που αναφέρεται και επίσης δεν έχει εφαρμοστεί, είναι η διενέργεια της ανεξάρτητης αξιολόγησης, προκειμένου να εγκρίνονται οι κανονισμοί σύμφωνα με τα πρότυπα του Συμβουλίου της Ευρώπης για την πρόσβαση σε επίσημα έγγραφα. Επιπρόσθετα, συνίσταται η δημιουργία μίας αποτελεσματικής διαδικασίας για την παρακολούθηση των εξωτερικών παρεμβάσεων αλλά και των πολιτικών αποφάσεων, η οποία επίσης δεν έχει εφαρμοστεί. Στις συστάσεις της GRECO περιλαμβάνεται και η διαχείριση των συγκρούσεων των συμφερόντων από πρόσωπα που κατέχουν υψηλά εκτελεστικά καθήκοντα. Ομοίως, δεν έχουν εφαρμοστεί κάποια ανάλογα μέτρα από τις ελληνικές αρχές.

Στις συστάσεις αναφέρεται και η δημιουργία ενός αποτελεσματικότερου πλαισίου στις δηλώσεις των περιουσιακών στοιχείων και των οικονομικών συμφερόντων των προσώπων που κατέχουν εκτελεστικές θέσεις. Η εν λόγω σύσταση έχει εν μέρει εφαρμοστεί. Επιπλέον, στις συστάσεις της GRECO περιλαμβάνεται και η δημιουργία μίας διαδικασίας αξιολόγησης του κινδύνου διαφθοράς για συγκεκριμένα πρόσωπα, όπως για παράδειγμα οι αστυνομικοί. Σημειώνεται βέβαια ότι δεν έχει πραγματοποιηθεί ακόμα κάποια ενέργεια προς αυτή την κατεύθυνση. Σε συνδυασμό με την ανωτέρω σύσταση, προτείνεται και η επικαιροποίηση του κώδικα δεοντολογίας για την αστυνομία. Ακόμη, η ομάδα κρατών της GRECO πρότεινε την εισαγωγή ενός μηχανισμού για τη συμβουλευτική των αστυνομικών σε θέματα ηθικής και ακεραιότητας, η οποία επίσης δεν έχει εφαρμοστεί. Στις συστάσεις περιλαμβάνεται και η δημιουργία ενός συστήματος αμοιβών, το οποίο θα στηρίζεται σε επαρκείς ανταμοιβές στις οποίες θα περιλαμβάνονται τόσο οι υπερωρίες όσο και οι

δυσκολίες της εργασίας (σε αστυνομικούς). Ακόμη, προτείνεται η δημιουργία ενός συστήματος αξιολόγησης της αποτελεσματικότητας των δραστηριοτήτων της αστυνομίας, κάτι που δεν έχει εφαρμοστεί. Τέλος, συνίσταται η θέσπιση ενός συστήματος για την αποτελεσματική έρευνα των καταγγελιών της αστυνομίας αλλά και για την παρακολούθηση των δημόσιων καταγγελιών (Συμβούλιο της Ευρώπης, 2024).

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

6. Σκοπός και ερευνητικά ερωτήματα

Στόχος της παρούσας εργασίας είναι η ανάδειξη του φαινομένου της ατιμωρησίας των δραστών των εγκλημάτων του λευκού περιλαίμιου. Προς αυτή την κατεύθυνση συμβάλει και η νομοθετική εξουσία με τις διάφορες ενέργειες ή παραλείψεις της. Η εν λόγω εγκληματικότητα αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι μιας οργανωμένης κοινωνίας και μια μορφή παθολογίας των ανθρώπινων σχέσεων. Επιπρόσθετος σκοπός αποτελεί η προβολή των κοινωνικών ανισοτήτων που προκύπτουν από τη συστηματική τιμωρία των δραστών του κοινού ποινικού εγκλήματος προερχόμενων από τα κατώτερα κοινωνικά στρώματα, εν αντιθέσει με τα εγκλήματα που προκαλούνται από τους ισχυρούς, τα οποία συστηματικά βρίσκονται στο απυρόβλητο και σπάνια αυτά καταγγέλλονται ή τιμωρούνται.

Με γνώμονα τα παραπάνω, σκοπός της διπλωματικής εργασίας είναι η περιγραφή δύο υποθέσεων εγκλημάτων – υψηλής διαφθοράς, προκειμένου να αποτυπωθεί ο ρόλος των εμπλεκόμενων μερών, η τιμωρία ή η ατιμωρησία τους, καθώς και οι συγκλίσεις - αποκλίσεις μεταξύ των υποθέσεων. Το πρώτο σκάνδαλο που μελετήθηκε ήταν το σκάνδαλο της φαρμακοβιομηχανίας Novartis (η έρευνα ξεκίνησε το 2016) και το δεύτερο σκάνδαλο ήταν η υπόθεση Qatargate (αποκαλύφθηκε το 2022). Και για τα δύο σκάνδαλα υπήρξαν ποινές, ωστόσο διαπιστώνεται ότι ήταν ευνοϊκές γεγονός που ενισχύει το φαινόμενο της ατιμωρησίας σε σκάνδαλα των ισχυρών. Τα συγκεκριμένα σκάνδαλα επιλέχθηκαν αφενός γιατί σε αυτά εμπλέκονται άτομα που ανήκουν στην πολιτική ηγεσία, καθώς επίσης και άτομα με υψηλό κοινωνικό status. Θεωρήθηκε λοιπόν σκόπιμο να μελετηθεί κατά πόσο το ποινικοκατασταλτικό σύστημα ήταν επιλεκτικό στις συγκεκριμένες περιπτώσεις (βάσει των ποινών αυτό συμπεραίνεται), καθώς και κατά πόσο επιβεβαιώνονται ή όχι οι θεωρίες που έχουν αναπτυχθεί για τα εγκλήματα των ισχυρών. Ακόμη, προκειμένου να πραγματοποιηθεί η σύγκριση ως προς τη διαχείριση των εγκλημάτων των ισχυρών, επιλέχθηκαν δύο σκάνδαλα που εξετάστηκαν από διαφορετικές αρχές

(το ένα σκάνδαλο εξετάστηκε στην Ελλάδα, ενώ το δεύτερο σκάνδαλο εξετάστηκε από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο).

Στο σημείο αυτό, αξίζει να αναφερθεί ότι η εκπόνηση της παρούσας μελέτης θεωρείται σκόπιμη καθώς έχει τόσο θεωρητική όσο και πρακτική αξία. Πρωτίστως, μέσα από την παρουσίαση των δύο σκανδάλων αναμένεται να επαληθευτεί η ήδη υπάρχουσα γνώση (π.χ. οι θεωρίες περί ατιμωρησίας των ισχυρών) ή να εμπλουτιστεί με νέα γνώση (π.χ. ως προς διαχείριση των εγκλημάτων των ισχυρών). Σε πρακτικό επίπεδο, αναμένεται να πραγματοποιηθεί κριτική προσέγγιση των δύο σκανδάλων που επηρέασαν την κοινή γνώμη και είχαν αντίκτυπο σε μεγάλο μέρος του παγκόσμιου πληθυσμού, με σκοπό να διερευνηθεί κατά πόσο τελικά υπήρξε τιμωρία ή ανοχή στο έγκλημα εξαιτίας των ατόμων που εμπλέκονται σε αυτό.

Για την επίτευξη του σκοπού της έρευνας έχουν δημιουργηθεί τα ακόλουθα ερευνητικά ερωτήματα:

1. Ποια είναι τα εμπλεκόμενα μέρη στις δύο υποθέσεις εγκλημάτων υψηλής διαφθοράς;
2. Σε ποιο βαθμό υπήρξε ατιμωρησία και γιατί;
3. Υπάρχουν συγκλίσεις – αποκλίσεις μεταξύ των δύο υποθέσεων;

7. Μεθοδολογική προσέγγιση

Για την πραγματοποίηση της παρούσας ερευνητικής εργασίας, επιλέχθηκε η μέθοδος της ποιοτικής ανάλυσης περιεχομένου. Πρόκειται για μία μέθοδο που περιλαμβάνεται στις βιβλιογραφικές ή συστηματικές ανασκοπήσεις και θεωρείται σκόπιμη όταν ένας ερευνητής επιθυμεί να μελετήσει ένα συγκεκριμένο φαινόμενο και πως αυτό μεταβάλλεται με την πάροδο του χρόνου ή τι ισχύει σε μία δεδομένη χρονική στιγμή (Babbie, 2010; Saunders, et al., 2016).

Τα ευρήματα που προκύπτουν μέσα από την ποιοτική ανάλυση περιεχομένου στοχεύουν στην κριτική αξιολόγηση ενός ζητήματος, ενώ παράλληλα ενισχύουν την ήδη υπάρχουσα γνώση (Κεδράκα, 2008). Παρόλα αυτά, η μελέτη ενός φαινομένου με

τη συγκεκριμένη μέθοδο εξάγει συμπεράσματα αποκλειστικά για το συγκεκριμένο φαινόμενο και δεν γενικεύονται στον πληθυσμό. Για παράδειγμα, μέσα από την παρούσα ερευνητική μελέτη θα καταγραφεί η στάση της δικαιοσύνης απέναντι σε εγκλήματα ισχυρών με βάση δύο συγκεκριμένες υποθέσεις - σκάνδαλα. Τα αποτελέσματα που θα εξαχθούν, όμως, δεν μπορούν να γενικευτούν, δηλαδή δεν σημαίνει ότι σε αντίστοιχες περιπτώσεις το αποτέλεσμα της ποινικής δικαιοσύνης θα είναι το ίδιο.

Ένα από τα σημαντικότερα σημεία στην έρευνα, μέσω της ποιοτικής ανάλυσης περιεχομένου, είναι ο προσδιορισμός των δεδομένων που θα συλλεχθούν και θα ερμηνευτούν. Λόγω του ότι τα ευρήματα θα πρέπει να είναι αξιόπιστα, η επιλογή τους θα πρέπει να πραγματοποιείται μέσα από επιστημονικές βάσεις δεδομένων. Για τη συλλογή των δεδομένων πραγματοποιήθηκε αναζήτηση με τη χρήση λέξεων κλειδιών και εκφράσεων σε βάσεις δεδομένων στο διαδίκτυο. Λέξεις κλειδιά που χρησιμοποιήθηκαν ήταν: εγκλήματα ισχυρών, Novartis, Qatargate, σκάνδαλο Novartis και δικαιοσύνη, σκάνδαλο Qatargate και δικαιοσύνη, crimes of the powerful, scandal of Novartis and justice, scandal of Qatargate and justice.

Προκειμένου να ληφθούν αξιόπιστα δεδομένα, οι πληροφορίες που αντλήθηκαν επιλέχθηκαν από έγκυρες βάσεις δεδομένων, όπως για παράδειγμα οι επιστημονικές βάσεις δεδομένων (επιστημονικά άρθρα), ιστοσελίδες επίσημων φορέων όπως οι σελίδες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς και ιστοσελίδες δημοσιογραφικών οργανισμών, όπως για παράδειγμα το Έθνος, η Καθημερινή, το CNN Greece, το ERT News, η Αυγή και η Ναυτεμπορική.

Επίσης, προκειμένου οι πληροφορίες να επιλεγθούν προς αξιολόγηση, η ερευνήτρια χρησιμοποίησε πηγές που το περιεχόμενο τους ήταν γραμμένο στην ελληνική ή την αγγλική γλώσσα.

Ένα ακόμη σημαντικό στοιχείο για την πραγματοποίηση μίας ποιοτικής ανάλυσης περιεχομένου είναι ο καθορισμός της καταγραφής των δεδομένων. Στην προκειμένη περίπτωση, η ερευνήτρια δημιούργησε ένα δομημένο εργαλείο στο οποίο κατέγραφε το όνομα του αρθρογράφου και την επίσημη ιστοσελίδα που ήταν δημοσιευμένο, τη χρονολογία της δημοσίευσης, καθώς και οι απαραίτητες πληροφορίες που σχετίζονται με τα ερευνητικά ερωτήματα της μελέτης. Το εργαλείο ήταν χειρόγραφο υπό μορφή σημειώσεων, όπου έγινε η αποδελτίωση των

σημαντικότερων πληροφοριών. Συνολικά μελετήθηκαν 25 άρθρα, δημοσιογραφικές πηγές και κείμενα από επίσημους φορείς με χρονολογία δημοσίευσης από το 2018 έως και το 2024. Στη συνέχεια, πραγματοποιήθηκε περιγραφή των υποθέσεων και κατόπιν κριτική αξιολόγηση ώστε να διαπιστωθούν ομοιότητες και αποκλίσεις σχετικά με την τιμωρία των εγκλημάτων των ισχυρών.

8. Οι υποθέσεις εγκλημάτων – Περιγραφή

8.1 Η υπόθεση Novartis 2018

Το πρώτο σκάνδαλο που παρουσιάζεται είναι αυτό της πολυεθνικής φαρμακοβιομηχανίας Novartis, η οποία ακολουθούσε παράνομες τακτικές για την προώθηση και την τιμολόγηση των φαρμάκων και κατά συνέπεια την αθέμιτη αύξηση της κερδοφορίας της (U.S. Securities and Exchange Commission, 2020). Το σκάνδαλο Novartis αναφέρεται σε ένα σύνολο φαινομένων διαφθοράς και παράνομων πρακτικών που αποκαλύφθηκαν έπειτα από καταγγελίες για δωροδοκίες και αθέμιτη επιρροή σε πολιτικά πρόσωπα, γιατρούς και άλλους παράγοντες του συστήματος υγείας, προκειμένου να προωθηθούν τα φάρμακα της εταιρείας και να επηρεαστούν οι αποφάσεις που αφορούσαν τη φαρμακευτική αγορά.

Οι πρώτες έρευνες για την αποκάλυψη του σκανδάλου άρχισαν το 2003, ενώ περίπου μία δεκαετία αργότερα (2016) υπήρξαν αναφορές για υψηλόβαθμα στελέχη της Novartis, τα οποία είχαν καταθέσει στο FBI στοιχεία για παράνομες δραστηριότητες της εταιρείας στις οποίες εμπλέκονταν υψηλόβαθμα στελέχη (U.S. Securities and Exchange Commission, 2020). Κατόπιν, ξεκίνησε έρευνα στην Ελλάδα από την Εισαγγελία, όπου έγινε η κατάσχεση στοιχείων, εγγράφων και καταθέσεων των μαρτύρων. Αναφορικά με τις καταθέσεις των μαρτύρων, δύο προστατευόμενοι μάρτυρες (Πουλακίδας, 2020) με κωδική ονομασία «Μάξιμος Σαράφης» και «Αικατερίνη Κελέση» (CNN Greece, 2024) είχαν καταθέσει στο FBI ότι γνώριζαν για παράνομες πληρωμές προς πολιτικά πρόσωπα, γιατρούς, διαφημιστικές εταιρείες και μέσα ενημέρωσης.

Στην περίπτωση των πολιτικών προσώπων, οι δωροδοκίες σχετίζονταν μεταξύ άλλων με: α) την τιμολόγηση των φαρμάκων της εταιρείας σε υψηλότερες τιμές, β) την άμεση εισαγωγή φαρμάκων της εταιρείας στην αγορά και την παράλληλη καθυστέρηση στην εισαγωγή φαρμάκων ανταγωνιστικών εταιριών, γ) την αμεσότητα της πληρωμής οφειλών του δημοσίου προς την εταιρεία, δ) την προμήθεια μεγάλων ποσοτήτων φαρμάκων στη χώρα, που ξεπερνούσαν τις πραγματικές ανάγκες, καθώς και ε) τον προσδιορισμό των φαρμάκων ως καινοτόμα, με αποτέλεσμα να μην υφίστανται περιορισμοί ως προς την ποσότητα διάθεσης και τη τιμή πώλησης. Οι δωροδοκίες όμως δεν αφορούσαν μόνο πολιτικά πρόσωπα αλλά και το επιστημονικό και ιατρικό προσωπικό. Στην προκειμένη περίπτωση, οι δωροδοκίες αποσκοπούσαν ώστε οι γιατροί να συνταγογραφούν με μεγαλύτερη συχνότητα τα φάρμακα της Novartis (Stamouli et al., 2023). Συνολικά, εκτιμάται ότι 30 άτομα δωροδοκήθηκαν προκειμένου η εταιρεία να καταστεί ηγέτιδα στην ελληνική αγορά φαρμάκων (Ναυτεμπορική, 2018).

Μέσα από τις έρευνες που πραγματοποιήθηκαν, αναδείχθηκαν στοιχεία που καθιστούν υπόλογα πολιτικά πρόσωπα, ενώ υπάρχουν «ύποπτες» αποφάσεις υπέρ της Novartis. Πρωτίστως, ανακαλύφθηκαν αποφάσεις οι οποίες ήταν υπέρ της φαρμακοβιομηχανίας και άγγιζαν τα όρια του σκανδάλου (Αδαμίδου, 2023; Δήμα, 2018). Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η απόφαση του Υπουργού Υγείας Δ. Αβραμόπουλου για την προμήθεια ενός πολύ υψηλού αριθμού δόσεων εμβολίων για τον ιό H1N1 το 2009 (24 εκατομμύρια εμβόλια). Επισημαίνεται, ότι ο πληθυσμός της χώρας ήταν περίπου ο μισός, ενώ την ίδια ποσότητα εμβολίων προμηθεύτηκε η Ιταλία η οποία έχει υπερδιπλάσιο πληθυσμό. Περιέργεια προκάλεσε επίσης και το γεγονός ότι εν τέλει δεν δημιουργήθηκε πανδημική κρίση, αλλά μία ήπια γρίπη στην οποία τα κρούσματα δεν ξεπέρασαν τις 20.000.

Στις ύποπτες σχέσεις μεταξύ κυβέρνησης και εταιρείας περιλαμβάνεται και η κατ' εξαίρεση τιμολόγηση φαρμάκων τη διετία 2010 - 2011 από τον Υπουργό Υγείας Α. Λοβέρδο. Σημειώνεται ότι η κείμενη νομοθεσία απαγόρευε να τιμολογηθούν νέα φάρμακα, εάν προηγουμένως δεν υπήρχε σχετική αιτιολόγηση και έκδοση σχετικής υπουργικής απόφασης (Ν. 1508/2019).

Ως προς τις αυξήσεις στις τιμές των φαρμάκων, υποψία σκανδάλου δημιουργήθηκε και από την αύξηση των σκευασμάτων, χωρίς την προηγούμενη

νόμιμη έγκριση τους από την αρμόδια επιτροπή τιμολόγησης. Σημειώνεται ότι στα 77 σκευάσματα δεν περιλαμβάνονταν μόνο φάρμακα της εταιρείας Novartis.

Μία ακόμη απόφαση που θεωρήθηκε σκανδαλώδης, ήταν η απόφαση επί Υπουργίας Α. Γεωργιάδη για την συμπερίληψη φαρμάκου της εταιρείας Novartis στη λίστα των φαρμάκων που αποζημιώνονταν από τον ΕΟΠΥΥ (Αδαμίδου, 2023). Η παρανομία στην προκειμένη περίπτωση οφείλεται στο γεγονός ότι δεν ακολουθήθηκε η νόμιμη διαδικασία περί υποβολής των απαιτούμενων δικαιολογητικών πριν την κατοχύρωση του φαρμάκου στη συγκεκριμένη λίστα. Αξιοσημείωτο είναι επίσης και το γεγονός ότι στη συγκεκριμένη λίστα συμπεριελήφθησαν και φάρμακα τα οποία δεν πληρούσαν τις απαιτούμενες νόμιμες προϋποθέσεις. Σημειώνεται ότι ο ΕΟΠΥΥ αποτελεί τον βασικό «αγοραστή» φαρμάκων και ιατροτεχνολογικών προϊόντων στην Ελλάδα και χρηματοδοτείται από τον κρατικό προϋπολογισμό και τις εισφορές των ασφαλισμένων. Ωστόσο, η απουσία της ορθολογικής κατανομής των πόρων, η έλλειψη πολιτικής βούλησης και μιας μακροπρόθεσμης πολιτικής για τη δημόσια υγεία, οι καθυστερήσεις στις αποζημιώσεις από το ελληνικό δημόσιο καθώς και η απουσία ενός αποτελεσματικού συστήματος για τη διαχείριση της υγείας σε κεντρικό – περιφερειακό επίπεδο, είχαν ως αποτέλεσμα τη δημιουργία ενός ευάλωτου περιβάλλοντος που ενθάρρυνε τις πρακτικές διαφθοράς στον τομέα της υγείας (Stamouli et al., 2023).

Ως στοιχείο ανήθικης συμπεριφοράς αναφέρεται και η ύπαρξη της σχέσης μεταξύ του Υπουργού Υγείας (Α. Γεωργιάδη) και στελέχους της Novartis, ο οποίος αποτελούσε και σύμβουλο του Υπουργού. Το στέλεχος της Novartis διαπιστώθηκε ότι έστελνε προς τον υπουργό emails με προσχέδια σχετικά με την τιμολόγηση των φαρμάκων.

Ως προς τα οικονομικά συμφέροντα της εταιρείας, μετά από τη διενέργεια ελέγχων διαπιστώθηκε ότι τα φάρμακα της εταιρείας που πωλούνταν στην Ελλάδα ήταν αυξημένα περίπου κατά 10% σε σχέση με την τιμή πώλησης σε άλλα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Δήμα, 2018; Stamouli et al., 2023; Τριάντης, 2022).

Η διασύνδεση των πολιτικών προσώπων με τα παραπάνω σκάνδαλα αποτυπώθηκε τόσο μέσα από επίσημα έγγραφα όσο και από τις κινήσεις των λογαριασμών στους οποίους εμπλέκονταν πολιτικά πρόσωπα. Ένα από τα έγγραφα που καθιστούσε υπόλογα τα πολιτικά πρόσωπα ήταν το έγγραφο του FBI που

εκδόθηκε στις 29/12/2016 το οποίο ανέφερε ότι η εταιρεία είχε προβεί σε πληρωμή κυβερνητικών στελεχών. Ακόμη, σε έγγραφο του FBI υποστηριζόταν ότι η εταιρεία Novartis προέβαινε στο ξέπλυμα μαύρου χρήματος μέσα από την αγορά διαφημίσεων σε πολύ υψηλότερες τιμές από αυτές που υπήρχαν στην αγορά. Ένα ακόμη στοιχείο που παρατέθηκε από το FBI ήταν οι διαδικασίες ταχείας έγκρισης δύο φαρμάκων το 2010 από την εταιρεία Novartis, παρά το γεγονός ότι εφαρμοζόταν ένα σχέδιο για την εξοικονόμηση χρημάτων (Αδαμίδου, 2023; U.S. Securities and Exchange Commission, 2020).

Όσον αφορά τις κινήσεις των λογαριασμών, διαπιστώθηκαν καταθέσεις υψηλών ποσών σε λογαριασμούς πολιτικών προσώπων (ενδεικτικά αναφέρεται η κατάθεση 1 εκατομμυρίου ευρώ σε λογαριασμό του πρώην Υπουργού Υγείας Δ. Αβραμόπουλου) ή σε λογαριασμούς εταιρειών (π.χ. 350.000 ευρώ σε εταιρεία συμφερόντων του Α. Γεωργιάδη), οι οποίες δεν ήταν δικαιολογημένες (Stamouli et al., 2023; Τριάντης, 2022; U.S. Securities and Exchange Commission, 2020).

Μία σειρά από ενέργειες αποτύπωσαν την προσπάθεια συγκάλυψης του σκανδάλου. Μία από αυτές ήταν η παραποίηση του επίσημου εγγράφου του FBI, όπου κατά τη διαδικασία της μετάφρασης δεν αναφέρθηκαν τα ονόματα των πολιτικών προσώπων ως αποδέκτες δωροδοκίας. Στην προκειμένη περίπτωση, ισχυριστήκαν ότι η μετάφραση πραγματοποιήθηκε από εξωτερικό συνεργάτη (ελεύθερο επαγγελματία). Παρόλα αυτά, η απουσία της σφραγίδας στο μεταφρασμένο έγγραφο υποδηλώνει ότι η παραποίηση πραγματοποιήθηκε μετά τη μετάφραση (Βαξεβάνης, 2022). Η εν λόγω ενέργεια επιβεβαιώνει τις υπάρχουσες θεωρίες περί ανήθικων πράξεων από πολιτικά πρόσωπα (θεωρία Quinney), όπου η δυνατότητά τους να παρεμβαίνουν σε καταστάσεις λόγω της ισχυρής θέσης τους, τους βοηθά, ώστε να πραγματοποιήσουν τέτοιες ενέργειες που ειδάλλως δεν θα μπορούσαν (Βασιλαντωνοπούλου, 2014; Quinney, 1970).

Ως προς την επιβολή των ποινών στα εμπλεκόμενα μέρη, στον σύμβουλο του Υπουργού (Ν. Μανιαδάκη) δεν επιβλήθηκαν κατηγορίες, καθώς δεν ήταν επίσημα διορισμένος ως σύμβουλος του Υπουργού. Στην περίπτωση του πρώην Υπουργού Υγείας Α. Λοβέρδου, η δικογραφία παρέμεινε στο αρχείο για δύο περίπου χρόνια χωρίς κάποια ενέργεια, με αποτέλεσμα να παραγραφεί τελικά το αδίκημα. Όσον αφορά τις υψηλές καταθέσεις που βρέθηκαν σε λογαριασμούς πολιτικών προσώπων,

ενώ αρχικά χαρακτηρίστηκαν ως αδιευκρίνιστες, στη συνέχεια δεν πραγματοποιήθηκε καμία προσπάθεια ώστε να διευκρινιστούν (μη κλήση των εμπλεκόμενων σε απολογία), ενώ επίσης δεν διερευνήθηκαν και τα αίτια της μεταφοράς των υψηλών ποσών προς τις εταιρείες που εμπλέκονταν τα πολιτικά πρόσωπα. Παρατηρείται λοιπόν ότι ο νόμος των ισχυρών επιβεβαιώνεται στην παρούσα υπόθεση, με τα πρόσωπα που εμπλέκονται στην υπόθεση να μην αντιμετωπίζονται ανάλογα με τη βαρύτητα των πράξεών τους ή όπως θα αντιμετωπίζονταν οι κατηγορούμενοι που δεν έχουν την ίδια κοινωνική και οικονομική επιφάνεια (Filstad & Gottschalk, 2012).

Αξίζει να αναφερθεί ότι την έρευνα για το σκάνδαλο της Novartis ανέλαβε αρχικά η εισαγγελέας Ράϊκου, η οποία όμως αποσύρθηκε εξαιτίας της αποκάλυψης της ζημώσης του ελληνικού δημοσίου από τον σύζυγο της για εικονικές συνταγογραφήσεις και για την ύπαρξη χρηματικών συναλλαγών με την εταιρεία Novartis (Ανδριανόπουλος, 2022β; Βαξεβάνης, 2022; Stamouli et al., 2023).

Κατά τη διάρκεια της ανακριτικής διαδικασίας παρατηρήθηκαν αρκετές παρανομίες (Ψαρρά, 2021). Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί ότι η αφαίρεση των ονομάτων των πολιτικών προσώπων από το έγγραφο του FBI που παραποιήθηκε, είχε ως αποτέλεσμα αυτά να κατηγορούν τους εισαγγελείς και τους δημοσιογράφους ότι τους ασκείται αδίκως δίωξη, χωρίς να έχουν κάποιο αποδεικτικό στοιχείο. Επιπλέον, στις παράνομες ενέργειες περιλαμβάνεται και το γεγονός ότι απαγορεύθηκε η δυνατότητα κατάθεσης σε πράκτορα από το FBI και σε νομικό σύμβουλο της πρεσβείας. Αξιοσημείωτο είναι επίσης και το γεγονός ότι η εισαγγελέας δεν δέχτηκε να παραλάβει στοιχεία λογαριασμού που φαίνεται να μεταφέρθηκε πολύ υψηλό πόσο, καθώς επρόκειτο για συγγενικό πρόσωπο που ήταν εμπλεκόμενο στο σκάνδαλο της Novartis (Ανδριανόπουλος, 2022β; Βαξεβάνης, 2022).

Ενδεικτικό της στάσης της ανακριτικής διαδικασίας απέναντι στο σκάνδαλο ήταν ο χαρακτηρισμός των συναλλαγών προς τα πολιτικά πρόσωπα ως αδιευκρίνιστες, έτσι ώστε να αθωωθούν. Ακόμη, αναφέρονται η αμφισβήτηση κατάθεσης από προστατευόμενο μάρτυρα σχετικά με τη χορήγηση χρηματικού ποσού από την Novartis και η μη κλήση σε εξέταση της γραμματέας του Υπουργού, η οποία παρέλαβε χρηματικό ποσό από την εταιρεία. Χαρακτηριστικό είναι επίσης και το

γεγονός ότι κατά την απολογία δημοσιογράφου, ο οποίος αποκάλυπτε το σκάνδαλο, η ανακρίτρια τον σταμάτησε με την πρόφαση ότι η απολογία του είχε μεγάλη διάρκεια, ενώ όταν ζητήθηκε από τους δημοσιογράφους να καταθέσουν συμπληρωματικά στοιχεία, τα αιτήματά τους απορρίφθηκαν (Ανδριανόπουλος, 2022α; Ανδριανόπουλος, 2022β; Βαξεβάνης, 2022).

Μετά την ολοκλήρωση της διαδικασίας, το Δικαστικό Συμβούλιο του Ειδικού Δικαστηρίου αποφάνθηκε να μην ασκηθεί δίωξη προς τα πολιτικά πρόσωπα για τις πράξεις δωροληψίας, παθητικής δωροδοκίας και της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες. Ωστόσο, σε απόφαση της Ολομέλειας της Βουλής η απάντηση που δόθηκε αφορούσε σε ένα σκάνδαλο διαφθοράς, το οποίο ζημίωσε την ελληνική οικονομία και ειδικότερα το σύστημα υγείας, τα ασφαλιστικά ταμεία αλλά και τη δυνατότητα των πολιτών για πρόσβαση σε υψηλής ποιότητας παρεχόμενες υπηρεσίες υγείας. Μάλιστα, η Ολομέλεια στηρίχθηκε στις διαχρονικές αδυναμίες που παρουσιάζει το σύστημα υγείας στην Ελλάδα και τα προβλήματα διαφθοράς που αντιμετωπίζει, γεγονός που έχει κατά καιρούς επισημανθεί από Υπουργούς και κυβερνητικούς αξιωματούχους (Βουλή των Ελλήνων, 2018).

Όσον αφορά τη διαχείριση του σκανδάλου από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, δόθηκε στη δημοσιότητα το πλήρες κείμενο όπου αποτυπώνεται η προσπάθεια εξαπάτησης της κοινής γνώμης. Ωστόσο, για τα περισσότερα μέσα μαζικής ενημέρωσης η αποκατάσταση της αλήθειας δεν προβλήθηκε όσο θα έπρεπε.

8.2 Το σκάνδαλο Qatargate 2022

Το σκάνδαλο Qatargate αποτελεί ένα από τα σοβαρότερα σκάνδαλα που έχουν εμφανιστεί στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και αφορά κατηγορίες διαφθοράς και παράνομων πολιτικών ανάμεσα στο Κατάρ και την Ευρωπαϊκή Ένωση. Έχει χαρακτηριστεί ως το μεγαλύτερο σκάνδαλο στην ιστορία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου (Costa, 2024). Το εν λόγω σκάνδαλο αποκαλύφθηκε τον Δεκέμβριο του 2022 από την Αστυνομία του Βελγίου, η οποία διεξάγοντας μία σειρά ερευνών κατάσχεσε περισσότερα από 1,5 εκατομμύρια ευρώ σε μετρητά από βουλευτές του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, πρώην βουλευτές και άλλα μέλη. Η υπόθεση Qatargate

επικεντρώνεται σε κατηγορίες για δωροδοκίες προκειμένου να επηρεαστεί η πολιτική στάση της ΕΕ υπέρ του Κατάρ. Οι έρευνες της βελγικής αστυνομίας οδήγησαν στη σύλληψη αρκετών πολιτικών και συνεργατών τους, οι οποίοι φέρονται να πήραν χρηματικά ποσά από το Κατάρ προκειμένου να προωθήσουν συμφέροντα της χώρας αυτής, όπως η βελτίωση της εικόνας της στον κόσμο και η διευκόλυνση των πολιτικών της θέσεων στην ΕΕ (Εθνος, 2023). Το σκάνδαλο προκάλεσε έντονη πολιτική αναταραχή και σοβαρές ανησυχίες σχετικά με τη διαφάνεια και την ακεραιότητα των ευρωπαϊκών θεσμών.

Στο σκάνδαλο Qatargate εμπλέκονται αρκετά άτομα, κυρίως από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και την πολιτική ηγεσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ένα από αυτά τα άτομα είναι η Εύα Καϊλή, η πρώην αντιπρόεδρος του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου μέλος του κόμματος των Σοσιαλιστών και Δημοκρατών (S&D), η οποία συνελήφθη και κατηγορήθηκε για δωροδοκία και συμμετοχή στην υπόθεση (Εθνος, 2023; Ναυτεμπορική, 2022). Σύμφωνα με τις κατηγορίες, φέρεται να πήρε χρηματικά ποσά από το Κατάρ για να επηρεάσει τις θέσεις του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου υπέρ των συμφερόντων της χώρας.

Πέρα από την Ε. Καϊλή, στο σκάνδαλο εμπλέκονται ο Α. Panzieri (επικεφαλής), ο Francesco Giorgi σύζυγος της Ε. Καϊλή και συνδεδετικός κρίκος ανάμεσα σε αυτή και τον Panzeri, ο Mark Tarabela σοσιαλιστής ευρωβουλευτής καθώς και διπλωμάτες και αντιπρόσωποι από το Κατάρ και το Μαρόκο. Οι αντιπρόσωποι και άλλοι αξιωματούχοι του Κατάρ φέρονται να έπαιξαν ρόλο στην προσπάθεια να δωροδοκήσουν ευρωπαίους πολιτικούς για να προωθήσουν τα συμφέροντά τους στην ΕΕ, συμπεριλαμβανομένης της βελτίωσης της διεθνούς εικόνας του Κατάρ. Ακόμη, στην υπόθεση συμμετείχαν άτομα που εργάζονταν ως σύμβουλοι για το Κατάρ στην Ευρώπη και βοηθούσαν στην οργάνωση των διαδικασιών, τις δωροδοκίες και τη διακίνηση των χρημάτων (Εθνος, 2023).

Η υπόθεση φαίνεται να ξεκίνησε μετά τη λήξη της θητείας του Pierre Antonio Panzeri στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, ως μέλος στις Επιτροπές Εξωτερικών Υποθέσεων και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Επιπρόσθετα, ο Α. Panzeri υπήρξε μέλος της αντιπροσωπείας για τη ρύθμιση των σχέσεων με το αραβικό Magreb (χώρες της βορειοδυτικής Αφρικής) (Maldonado Lopez, 2021). Το 2019 ο Α. Panzeri ίδρυσε έναν Μη Κυβερνητικό Οργανισμό για την προστασία των ανθρώπινων δικαιωμάτων

και τη λογοδοσία σε όσους διαπράττουν εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας (Ναυτεμπορική, 2022). Η αδιαφάνεια στα οικονομικά της ΜΚΟ και οι τακτικές επαφές του A. Panzeri με αξιωματούχους από τις χώρες της ανατολής και της βόρειας Αφρικής, κίνησαν το ενδιαφέρον των μυστικών υπηρεσιών. Η παρακολούθηση του Panzeri ξεκίνησε από τη μυστική υπηρεσία VSSE τον Απρίλιο του 2022. Μέσα από την έρευνα διαπιστώθηκαν οι σχέσεις του A. Panzeri με τους αξιωματούχους από το Μαρόκο, το Κατάρ, τη Μαυριτανία και το Κουβέιτ, ενώ επίσης βρέθηκε στην κατοχή του το ποσό των 700.000 ευρώ σε μορφή μετρητών.

Κατά τη διάρκεια των ερευνών, ένα ακόμη σημαντικό εύρημα που προέκυψε σχετίστηκε με την προσπάθεια του A. Panzeri να απλοποιήσει / ωραιοποιήσει τις εργασιακές συνθήκες στο Κατάρ. Η διοργάνωση του παγκοσμίου κυπέλλου στο Κατάρ το 2022 συνδέθηκε με ακραίες εργασιακές συνθήκες για την κατασκευή των σταδίων, οι οποίες σε συνδυασμό με τις πολύ υψηλές θερμοκρασίες επέφεραν το θάνατο σε περισσότερους από 6.500 ανθρώπους. Ο A. Panzeri μαζί με έναν συνεργάτη του, τον Francesco Giorgi (σύζυγος της E. Καϊλή) και τον Υπουργό Εργασίας του Κατάρ (Αλί Μπίν Σαμίχ Αλ Μάρι), πραγματοποίησαν συνάντηση προκειμένου να ωραιοποιήσουν τις εργασιακές συνθήκες στο Κατάρ. Μέσα από την έρευνα των βελγικών αρχών διαπιστώθηκε ότι οι αντιπρόσωποι του Κατάρ πίστωσαν περίπου 4 εκατομμύρια ευρώ στους Panzeri και Giorgi για τις υπηρεσίες τους (The Guardian, 2021).

Συνάντηση με τον υπουργό εργασίας του Κατάρ πραγματοποίησε και η Εύα Καϊλή λίγους μήνες αργότερα, ενώ στη συνέχεια μέσα από ομιλία της στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, αναφέρθηκε στην νομιμότητα του Κατάρ ως προς την διοργάνωση του παγκοσμίου κυπέλλου. Μάλιστα, η ίδια ζήτησε από τους ευρωβουλευτές να υιοθετήσουν μία πιο ήπια στάση για τα ανθρώπινα δικαιώματα στο Κατάρ, ενώ επίσης χωρίς να είναι αναγκαίο να παρευρεθεί, εμφανίστηκε σε μια ψηφοφορία εκείνο το διάστημα περί απαλλαγής από την υποχρέωση θεώρησης του Κατάρ (Εθνος, 2023).

Οι έρευνες στις κατοικίες των εμπλεκόμενων προσώπων ξεκίνησαν στις αρχές Δεκεμβρίου του 2022. Στον A. Panzeri, αναφέρθηκε ότι βρέθηκαν περισσότερες από 700.000€ σε μετρητά, ενώ στην οικία της E. Καϊλή και του F. Giorgi (σύζυγοι)

βρέθηκαν περίπου 900.000€, ενώ ύστερα από ενημέρωση της Ε. Καϊλή, ο πατέρας της απομάκρυνε περίπου 600.000€ (Εθνος, 2023).

Όταν αποκαλύφθηκε το σκάνδαλο στο Ευρωκοινοβούλιο, υπήρξε έντονη ανησυχία για τις πράξεις διαφθοράς τους και της συμμετοχής τους σε διάφορες παράνομες ενέργειες, όπως για παράδειγμα το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος και η συμμετοχή τους σε εγκληματική οργάνωση, προκειμένου να επηρεάζουν τις αποφάσεις του. Στο ψήφισμα του Ευρωκοινοβουλίου καταδικάστηκαν οι προσπάθειες του Κατάρ να επηρεάσουν τις αποφάσεις του με μέσα διαφθοράς, ενώ επίσης υπήρξε έντονη αποδοκιμασία περί ήδη έγκρισης προηγούμενων αποφάσεων υπέρ του Κατάρ (Ζαφειριάδης, 2023).

Μετά το σκάνδαλο Qatargate το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ανέπτυξε μία στρατηγική πρωτοβουλία για τη βελτίωση της διαφάνειας και την επιβολή κανόνων δεοντολογίας (European Ombudsman, 2023). Προς αυτή την κατεύθυνση, τον Ιανουάριο του 2023 η Ευρωπαϊά διαμεσολαβήτρια Emily O' Reilly ζήτησε να τεθεί άμεσα σε εφαρμογή ένα αξιόπιστο δεοντολογικό πλαίσιο, προκειμένου να αποκατασταθεί η εμπιστοσύνη των πολιτών στην αξιοπιστία της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στη δέσμη των μεταρρυθμίσεων που πρότεινε, περιλαμβάνονταν ο λεπτομερής ορισμός τη σύγκρουσης των συμφερόντων καθώς επίσης και η υποχρέωση των ευρωβουλευτών να δημοσιεύουν τις συνεδριάσεις που πραγματοποιούνται με εκπροσώπους ομάδων συμφερόντων και εκπροσώπους από τρίτες χώρες (Ευρωπαίος Διαμεσολαβητής, 2023). Μάλιστα, η Ευρωπαϊά διαμεσολαβήτρια O' Reilly είχε επισημάνει από το 2014 ότι οι συναντήσεις μεταξύ των ανωτέρω υπαλλήλων ήταν αναγκαίο να καταγράφονται. Ωστόσο, η πρόταση της είχε απορριφθεί από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, η οποία δήλωσε ότι οι πολιτικοί ηγέτες δεν είναι υπόλογοι πουθενά αλλού παρά μόνο στην κοινή γνώμη (Ζαφειριάδης, 2023).

Από την πλευρά τους, οι Ευρωβουλευτές δεσμεύτηκαν ότι με την ολοκλήρωση των ερευνών θα συσταθεί εξεταστική επιτροπή για την περαιτέρω διερεύνηση των φαινομένων διαφθοράς από αξιωματούχους και από εκπροσώπους τρίτων χωρών με στόχο την άσκηση της αθέμιτης επιρροής.

Τον Απρίλιο του 2023, το Ευρωκοινοβούλιο αποφάσισε την απαγόρευση δραστηριοτήτων από πρώην μέλη του, οι οποίες στόχευαν να ασκήσουν επιρροή στις

αποφάσεις του. Η απαγόρευση ίσχυε για να διάστημα έως 6 μήνες από την λήξη της θητείας τους, ενώ στη συνέχεια θα μπορούσαν να εκπροσωπήσουν συμφέροντα ή/και να ασκήσουν lobbying, εφόσον βέβαια ήταν εγγεγραμμένοι στο μητρώο διαφάνειας. Η απόφαση περί απαγόρευσης των δραστηριοτήτων της πολιτικής επιρροής από πρώην μέλη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου τέθηκε σε ισχύ την 1η Μαΐου 2023 (Ζαφειριάδης, 2023). Η συγκεκριμένη απαγόρευση αποτυπώνει την προσπάθεια καταπολέμησης της διαφθοράς (π.χ. μέσω των συστάσεων της GRECO), όπου προτείνεται στα κράτη μέλη να διαμορφώσουν αποτελεσματικά πλαίσια για την αύξηση της διαφάνειας, όπως για παράδειγμα η καταγραφή των αρμοδιοτήτων των εκτελεστικών προσώπων, οι αμοιβές των πολιτικών συμβούλων και η θέσπιση του κώδικα δεοντολογίας (Συμβούλιο της Ευρώπης, 2024).

Στο σημείο αυτό, είναι σημαντικό να γίνει μία αναφορά στο ρόλο των ΜΜΕ στη διαχείριση τους σκανδάλου Qatargate. Πρόκειται για ένα σκάνδαλο με διεθνή χαρακτήρα και επομένως ήταν αναμενόμενο να απασχολήσει έντονα τον διεθνή τύπο. Τα εμπλεκόμενα μέρη δέχτηκαν βαριές κατηγορίες, όπως το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος, η δωροδοκία, η συμμετοχή σε εγκληματική οργάνωση και η άσκηση επιρροής στις αποφάσεις του ευρωκοινοβουλίου. Όπως ήδη αναφέρθηκε, το συγκεκριμένο σκάνδαλο έπληξε την αξιοπιστία και τη φήμη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου στα μάτια μίας μεγάλης μερίδας πολιτών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Για το συγκεκριμένο σκάνδαλο, συντάχθηκε πλήθος άρθρων στον εγχώριο και διεθνή τύπο (Δήμκα, 2024; Marchetti et al., 2024), ενώ επίσης αποτέλεσε αντικείμενο συζήτησης και σε άλλα μέσα ενημέρωσης, όπως χαρακτηριστικά η τηλεόραση. Μάλιστα, στην Ελλάδα η προβολή του σκανδάλου ήταν μεγαλύτερη, καθώς ένα από τα κεντρικά πρόσωπα που εμπλέκονταν σε αυτό ήταν η ελληνίδα ευρωβουλευτής Ε. Καϊλή.

Ως προς τον ρόλο των μέσων μαζικής ενημέρωσης, έχει καταγραφεί ότι πολλές φορές λειτουργούν με στόχο να εξυπηρετήσουν οικονομικά και πολιτικά συμφέροντα και για αυτό το λόγο τα σκάνδαλα που σχετίζονται με τη διαφθορά, συχνά εργαλειοποιούνται μέσα από τα ΜΜΕ. Σημαντικό ρόλο σε αυτό διαδραματίζει και η κομματική εξουσία, η συμβολή της οποίας στοχεύει στο να υποβαθμίσει ή να αναδείξει τη διαφθορά ανάλογα με τις πολιτικές πεποιθήσεις. Αξιοσημείωτο είναι ότι οι σχέσεις μεταξύ ΜΜΕ και πολιτικής ηγεσίας, συχνά επηρεάζουν την εξέλιξη ή την

κάλυψη ενός σκανδάλου, με αποτέλεσμα να δημιουργείται ένα αίσθημα αγανάκτησης ή ακόμα και προκατάληψης απέναντι στην αξιοπιστία τους.

Από την άλλη πλευρά, οι πλατφόρμες κοινωνικής δικτύωσης φαίνεται πως λειτουργούν διαφορετικά, δημιουργώντας τις προϋποθέσεις εκείνες για μία πιο αξιόπιστη ενημέρωση. Το περιεχόμενο που δημιουργείται στις πλατφόρμες των κοινωνικών δικτύων είναι από απλούς πολίτες, οι οποίοι δίνουν τη δυνατότητα στον υπόλοιπο κόσμο να ενημερωθεί για τα φαινόμενα διαφθοράς, να αξιολογήσει τους σκοπούς και τις συνέπειες των ενεργειών και να ενεργήσει με βάση τη δική του αντίληψη (Marchetti et al., 2024).

Μέχρι την τελευταία ενημέρωση για την υπόθεση, η δίκη για το σκάνδαλο Qatargate δεν είχε ολοκληρωθεί, αλλά είχαν γίνει σημαντικά βήματα στην πορεία των ερευνών και των νομικών διαδικασιών (Ανδριανόπουλος, 2024). Συνοψίζοντας, η υπόθεση Qatargate επιβεβαίωσε τις ανησυχίες των ευρωβουλευτών περί απουσίας ελέγχου στη συμπεριφορά των ευρωβουλευτών και στην ύπαρξη ομάδων συμφερόντων εντός του Κοινοβουλίου με στόχο την επιρροή των ξένων χωρών (Costa, 2024).

9. Ανάλυση των υποθέσεων

Στη συνέχεια, επιχειρείται η ανάλυση των δύο υποθέσεων. Το σκάνδαλο Novartis αποτελεί ένα από τα σοβαρότερα σκάνδαλα που σχετίζεται με τη διαφθορά και τη δωροδοκία πολιτικών προσώπων εις βάρος του δημοσίου συμφέροντος. Στο επίκεντρο του σκανδάλου υπάρχουν σοβαρές κατηγορίες για δωροδοκία πολιτικών προσώπων, κυβερνητικών στελεχών και επαγγελματιών υγείας με στόχο την καλύτερη μεταχείριση του φαρμάκων της εταιρείας. Μέσα από τις έρευνες των αρχών που ξεκίνησαν στις ΗΠΑ για τη δραστηριότητα της Novartis, κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι υπάρχουν παράνομες δραστηριότητες, γεγονός που επέφερε νομικές επιπτώσεις απέναντι στις ΗΠΑ. Πιο συγκεκριμένα, επιβλήθηκε πρόστιμο στην εταιρεία με ένα ποσό περίπου 340 εκατομμύρια δολάρια για την παραβίαση του νόμου περί διαφθοράς στο εξωτερικό (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2022).

Μέσα από την παρουσίαση της υπόθεσης και του τρόπου που εξελίχθηκε, παρατηρείται ότι το σκάνδαλο Novartis συνδέεται με την έντονη εμπλοκή της πολιτικής ηγεσίας για την ατιμωρησία των παράνομων πράξεων της. Μάλιστα, το συγκεκριμένο σκάνδαλο δεν φέρει μόνο ηθικές αλλά και νομικές συγκρούσεις, ειδικότερα μεταξύ των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής και της Ελλάδας. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι το νομικό πλαίσιο των ΗΠΑ δίνει μεγάλη βαρύτητα στη διαφάνεια, τη λογοδοσία και την ηθική συμπεριφορά κατά την τέλεση επιχειρηματικών συναλλαγών (Δανίκας, 2024). Για το λόγο αυτό, η αντιμετώπιση της διαφθοράς γίνεται μέσω της επιβολής αυστηρών κυρώσεων. Όπως αναφέρεται, το θεσμικό πλαίσιο των ΗΠΑ ενθαρρύνει την αναφορά των ανήθικων πράξεων από άτομα που λειτουργούν ως μάρτυρες του δημόσιου συμφέροντος (Δανίκας, 2024). Από την άλλη πλευρά, παρόλο που η Ελλάδα σημειώνει πρόοδο σε ζητήματα διαφθοράς, εντούτοις το νομικό και θεσμικό πλαίσιο χαρακτηρίζεται ως «χαλαρό» με αποτέλεσμα να δημιουργούνται οι προϋποθέσεις διάπραξης παράνομων και ανήθικων συμπεριφορών (Δανίκας, 2024).

Στην περίπτωση της υπόθεσης Novartis, είναι αξιοσημείωτο το γεγονός ότι από την αρχή της ανακριτικής διαδικασίας, η ανακρίτρια του Ειδικού Δικαστηρίου ταυτιζόταν με την άποψη των κυβερνητικών στελεχών ότι πρόκειται για σκευωρία. Πιθανότατα, η στάση της αυτή να οδήγησε και στην παράλειψη στοιχείων και στην πραγματοποίηση νομικών σφαλμάτων, τα οποία δεν διευκόλυναν την εις βάθος διερεύνηση της υπόθεσης αλλά και εάν υπήρχε και σε πιο βαθμό σκάνδαλο. Αντιθέτως μάλιστα, η ανακριτική διαδικασία αρκέστηκε σε όσα κατέθεσαν οι μάρτυρες κατηγορίας. Το συγκεκριμένο σημείο αποτελεί βασικό χαρακτηριστικό της θεωρίας του λευκού περιλαίμιου για τη διαδικασία της ανάκρισης. Ενώ η ανάκριση θα πρέπει να αποτελεί μια διαδικασία για τη συγκέντρωση πληροφοριών και στοιχείων που θα αναδείξουν τις συσχετίσεις μεταξύ προσώπων, γεγονότων και πράξεων προκειμένου να αποδειχθεί ένα έγκλημα, ωστόσο σε εγκλήματα των ισχυρών συχνά διαπιστώνονται παραλείψεις ή συσχετίσεις μεταξύ προσώπων οι οποίες δημιουργούν ένα αφήγημα, το οποίο στηρίζεται σε διακρίσεις ως προς το πόρισμα της ανάκρισης ανάλογα με το ποιοι εμπλέκονται σε αυτή (Χουλιάρης, 2019).

Ένα ακόμη γεγονός που είναι σημαντικό να αναφερθεί είναι η ύπαρξη ενός ηχητικού ντοκουμέντου, βάσει του οποίου αποτυπώνονται οι εκβιασμοί προς έναν προστατευόμενο μάρτυρα από τον Γ. Στουρνάρα, προκειμένου να αλλάξει την

κατάθεση του και να μην αποκαλύψει την εμπλοκή των πολιτικών προσώπων στην υπόθεση Novartis. Παρόλα αυτά κατά την εξέταση του συμβούλου του Υπουργού Υγείας (ο οποίος είχε αλλάξει το περιεχόμενο της κατάθεσης του) ζητήθηκε το ηχητικό ντοκουμέντο, γεγονός το οποίο αρνήθηκε η ανακρίτρια του Ειδικού Δικαστηρίου. Η συγκεκριμένη αυτή στάση είχε προκαλέσει μεγάλα ερωτήματα σχετικά με τους στόχους πίσω από την άρνηση της κατάθεσης του ηχητικού αυτού ντοκουμέντου (Ανδριανόπουλος, 2022).

Η υπόθεση έκλεισε με την επιβολή προστίμου προς την Novartis μόνο απέναντι στις ΗΠΑ, ενώ στην Ελλάδα ακόμη δεν έχουν αποδοθεί ποινικές ευθύνες. Αυτό βέβαια αναδεικνύει την διαφορετική στάση της ποινικής δικαιοσύνης και την επιρροή της απέναντι σε ζητήματα που θέτουν σε κίνδυνο το δημόσιο συμφέρον.

Τους προηγούμενους μήνες (Νοέμβριος 2024), η Εισαγγελία Πρωτοδικών Αθηνών ζήτησε σε απολογία τους δύο πρώην προστατευόμενους μάρτυρες, οι οποίοι είχαν καταγγείλει 10 πολιτικά πρόσωπα για δωροδοκία από τη φαρμακοβιομηχανία Novartis για τα αδικήματα περί ψευδομαρτυρίας και ψευδούς κατά μήνυσης (CNN Greece, 2024). Ειδικότερα ως προς τους προστατευόμενους μάρτυρες, η έρευνα διεξήχθη με σκοπό να διερευνηθεί κατά πόσο οι ίδιοι είχαν προσωπικό όφελος μέσα από τα δημοσιεύματα που ανέφεραν τις καταθέσεις κατά της Novartis από ερευνητές στην Αμερική. Από την άλλη πλευρά, αδικήματα που είχαν καταγραφεί στους ιατρούς (π.χ. παράνομες συνταγογραφήσεις) έχουν παραγραφεί ενώ, για τους πολιτικούς που εμπλέκονταν στην υπόθεση το ζήτημα έχει αρχειοθετηθεί (Κοσελόγλου, 2024).

Όσον αφορά το σκάνδαλο Qatargate, αρχικά προκάλεσε πλήγμα στην αξιοπιστία των θεσμών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και υπονόμωσε τη φήμη της στους Ευρωπαίους πολίτες. Μετά την εμφάνιση του σκανδάλου, σε πρώτο πλάνο τέθηκε η αναζήτηση των εμπλεκόμενων μερών και η αποτύπωση της αλήθειας και στη συνέχεια η απόδοση των ευθυνών, ενώ παράλληλα ξεκίνησαν οι διαδικασίες για την ενίσχυση του πλαισίου δεοντολογίας του Κοινοβουλίου (Ευρωπαίος Διαμεσολαβητής, 2023).

Αναφορικά με τις ποινές των εμπλεκόμενων μερών, στις οικείες τους βρέθηκαν υψηλά χρηματικά ποσά με αποτέλεσμα να δημιουργηθούν υποψίες δωροδοκίας για την άσκηση επιρροής στο Ευρωκοινοβούλιο υπέρ του Κατάρ

(Πασσάς, 2023). Ο A. Panzeri παραδέχτηκε την ενοχή του και σύναψε συμφωνία με την εισαγγελία, ώστε να κατονομάσει τους εμπλεκόμενους με αντάλλαγμα μία χαμηλότερη ποινή. Ο ίδιος βρέθηκε στη φυλακή για ένα διάστημα τεσσάρων μηνών περίπου (Δεκέμβριος - Απρίλιος), ενώ η σύζυγος και το παιδί του αφέθηκαν ελεύθεροι, παρόλο που αρχικά αυτοί είχαν συλληφθεί στην Ιταλία (Εθνος, 2023).

Το βασικό εμπλεκόμενο μέρος (Ε. Καϊλή), λόγω της άσκησης των καθηκόντων της ως ευρωβουλευτής, κατηγορήθηκε για συμμετοχή σε εγκληματική οργάνωση, ξέπλυμα χρήματος, διαφθορά καθώς και για άσκηση επιρροής σε συναδέλφους της, ώστε να αναπτυχθούν φιλικές σχέσεις με αξιωματούχους του Κατάρ (Ανδριανόπουλος, 2024). Η Ε. Καϊλή αν και αρχικά υποστήριζε πως ήταν αθώα, αφέθηκε ελεύθερη με τον όρο του κατ' οίκον περιορισμού. Επισημαίνεται ότι παρέμεινε περισσότερο από όλους τους άλλους εμπλεκόμενους στη φυλακή, ενώ δήλωσε ότι είχε άσχημη μεταχείριση και ότι συχνά παραβιάζονταν τα δικαιώματά της ως μητέρα (Εθνος, 2023). Αρχικά, η Ε. Καϊλή οδηγήθηκε στις φυλακές Σεν Ζιλ στις Βρυξέλλες, όπου παρέμεινε για μικρό χρονικό διάστημα και στη συνέχεια μεταφέρθηκε στο σωφρονιστικό κατάστημα Χάρεν. Συνολικά, η Ε. Καϊλή παρέμεινε προφυλακισμένη για ένα χρονικό διάστημα πέντε μηνών (Ναυτεμπορική, 2022β).

Ο F. Giorgi ήταν και αυτός ένας από τους κατηγορούμενους. Ο ίδιος παραδέχτηκε αμέσως τον ρόλο του στο κύκλωμα του Qatargate, φυλακίστηκε για ένα μικρό χρονικό διάστημα και σήμερα είναι ελεύθερος. Ο Μάρκ Ταραμπέλα (Βέλγος σοσιαλιστής ευρωβουλευτής) κατηγορήθηκε για δωροδοκία, προκειμένου να επηρεάσει τη θέση του Κατάρ στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Ο ίδιος αν και διέψευσε όλες τις κατηγορίες, συνελήφθη τον Φεβρουάριο 2023 και αφέθηκε ελεύθερος δύο μήνες μετά. Όσον αφορά τον Υπουργό Εργασίας του Κατάρ, μέχρι σήμερα δεν έχει κατηγορηθεί επίσημα για κάποιο αδίκημα, ωστόσο έχει χαρακτηριστεί ως ο «ελεγκτής» των δραστηριοτήτων του Panzeri.

Δύο ακόμη άτομα στα οποία όμως δεν απαγγέλθηκαν κατηγορίες ήταν η Μόνικα Μπελίνι (λογίστρια του Panzeri) και ο Λούκα Βισεντίνι (συνδικαλιστής). Η μεν πρώτη μπήκε στο στόχαστρο ως το άτομο που βοηθούσε στη διακίνηση του παράνομου χρήματος μέσα από μία εταιρεία τύπου βιτρίνας που είχε δημιουργήσει (Equality Consultancy). Ο δεύτερος, παραδέχτηκε ότι έλαβε ένα ποσό 50.000€ ως δωρεά από την ΜΚΟ του A. Panzeri, ωστόσο δήλωσε ότι είναι αθώος και ότι το

χρηματικό αυτό ποσό σχετιζόταν με την καμπάνια για την εκλογή του ως επικεφαλής στην Διεθνή Ομοσπονδία Συνδικάτων κι όχι για τη θετική του δήλωση στις εργασιακές μεταρρυθμίσεις του Κατάρ (Έθνος, 2023).

Μία σημαντική εξέλιξη όμως αποτέλεσε το Δελτίο Τύπου στις 19 Ιουνίου 2023, όπου ο υπεύθυνος ανακριτής σε σκάνδαλα διαφθοράς εντός του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου M. Klez, αποφάσισε να αποσυρθεί από την υπόθεση. Όπως ανέφερε ο ανακριτής, ο λόγος της απόσυρσης του ήταν η ανάδειξη νέων στοιχείων που θα μπορούσαν να επηρεάσουν την αντικειμενική ολοκλήρωση της έρευνας. Τα στοιχεία αυτά σχετιζόνταν με την ύπαρξη μίας εταιρείας που είχε ιδρυθεί από τον γιό του και την ευρωβουλευτή Μαρί Αρενά, η οποία (αναφ. στην εταιρεία) περιλαμβανόταν στο φάκελο της υπόθεσης Qatargate. Ουσιαστικά, η πιθανότητα ύπαρξης της σύγκρουσης των συμφερόντων μεταξύ των δύο πλευρών, ενδέχεται να επηρέαζε την αντικειμενικότητα της έρευνας. Για τον λόγο αυτό, η εισαγγελία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου αποδέχτηκε την απόσυρση δηλώνοντας ότι πρόκειται για ένα προληπτικό μέτρο, το οποίο θα επέτρεπε τη συνέχιση της διαδικασίας με νηφαλιότητα και θα εξασφάλιζε την αξιοπιστία των αποτελεσμάτων (Ζαφειριάδης, 2023). Ωστόσο, η απόσυρση του ανακριτή φαίνεται πως οδήγησε σε σημαντικές καθυστερήσεις, γεγονός που αποτυπώνεται από το ότι πέρα από την αρμόδια Εισαγγελία του Βελγίου, κανείς άλλος δεν φαίνεται να γνώριζε τι πραγματικά είχε συμβεί (Ανδριανόπουλος, 2024).

Ως προς την ύπαρξη του σκανδάλου, ενδεικτική είναι η συνέντευξη του Γερμανού Ευρωβουλευτή N. Φρόιντ, ο οποίος δήλωσε ότι η προσωπική του πεποίθηση ήταν ότι υπήρξε σκάνδαλο, καθώς όλη η Ευρώπη είδε τις βαλίτσες γεμάτες με χαρτονομίσματα. Παρόλα αυτά, εάν δεν υπάρξει κάποια απόφαση από το δικαστήριο η οποία να αποδεικνύει την ενοχή κάποιων ανθρώπων όσο απογοητευτικό και να είναι, θα πρέπει να γίνει αποδεκτό. Ως προς το ρόλο της Ε. Καϊλή, όταν η ίδια είχε δηλώσει ότι υπήρξε θύμα συνωμοσίας, ο ίδιος απάντησε ότι οι δηλώσεις της δεν φαίνονταν πολύ πειστικές (Ανδριανόπουλος, 2024).

Αναφορικά με τα μέτρα που είχαν ληφθεί από το Ευρωκοινοβούλιο, παρόλο που κινούνταν προς τη θετική κατεύθυνση, ωστόσο επικράτησε ακόμα η δεοντολογία της ατιμωρησίας, με αποτέλεσμα ο κίνδυνος της εμφάνισης τυχόν νέων σκανδάλων να είναι υπαρκτός. Για παράδειγμα, ενώ είχε θεσπιστεί ένα σώμα δεοντολογίας στην

Ευρωπαϊκή Ένωση, το οποίο αποτελούταν από εμπειρογνώμονες που εξέτασαν τις περιπτώσεις σύγκρουσης των συμφερόντων, ωστόσο άτομα που αισθάνθηκαν ανέγγιχτοι είναι πιθανό να συνεχίσουν να αναπαράγουν μία κουλτούρα που θα στηρίζεται σε δωροδοκίες (Ανδριανόπουλος, 2024).

Επιπλέον, σε έκθεση από το Ευρωπαϊκό Διαμεσολαβητήριο (2023), καταγράφηκε ότι παρά τη θέσπιση μέτρων για τη βελτίωση της διαφάνειας, εντούτοις ενέχουν ακόμη ζητήματα. Ένα από αυτά είναι ότι δεν είναι σαφές ο τρόπος με τον οποίο το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο επιβάλλει και παρακολουθεί τους κανόνες (π.χ. ως προς την υποχρέωση καταχώρησης των συναντήσεων με εκπροσώπους των ομάδων συμφερόντων). Ένα ακόμη ζήτημα που αναδύεται σχετίζεται με τη συμμόρφωση των ευρωβουλευτών με τον κώδικα δεοντολογίας, στον οποίο υπάρχουν ορισμένες ασάφειες ως προς τις παραβιάσεις των βουλευτών. Τέλος, ως ζήτημα διαφάνειας αναφέρεται η απουσία κατάλληλων μέτρων ελέγχου των εσωτερικών αποφάσεων που έχουν δημόσιο συμφέρον.

Παρατηρώντας τα δύο σκάνδαλα, διαπιστώνεται ότι υπάρχουν τόσο ομοιότητες όσο και διαφορές. Αρχικά, υπάρχουν συγκλίσεις ως προς την αντιμετώπιση των εγκλημάτων των ισχυρών από το ποινικοκατασταλτικό σύστημα. Αν και στην περίπτωση του σκανδάλου Qatargate υπήρξαν ποινές προς τα εμπλεκόμενα μέρη, αυτές δεν αντικατοπτρίζουν την σοβαρότητα της κατάστασης. Γενικότερα και στις δύο περιπτώσεις παρατηρείται μία ευνοϊκή ποινική μεταχείριση των κατηγορούμενων. Ένα ακόμη σημείο σύγκλισης και των δύο σκανδάλων είναι ότι υπάρχει η συμμετοχή της πολιτικής εξουσίας στο σκάνδαλο. Πιο συγκεκριμένα, πολιτικά στελέχη συνεργάστηκαν με αξιωματούχους ή με στελέχη μεγάλων εταιρειών προκειμένου να εξασφαλίσουν συγκεκριμένα συμφέροντα. Επιπλέον, οι παραλήψεις ή/και η αδυναμία απόδειξης της ενοχής των δραστών, αποτυπώνει την επιλεκτική απόδοση της δικαιοσύνης τόσο στην περίπτωση της Ελλάδας (οι παραλήψεις και η ευνοϊκή στάση των δικαστικών αρχών ήταν σε μεγαλύτερο βαθμό) όσο και στην περίπτωση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου.

Από την άλλη πλευρά, στην περίπτωση του σκανδάλου Qatargate έγιναν εξ αρχής ενέργειες για την ισχυροποίηση της διαφάνειας του έργου των πολιτικών προσώπων, ανεξαρτήτως του ότι μέχρι σήμερα δεν έχει εξαλειφθεί πλήρως ο κίνδυνος διαφθοράς. Κάτι τέτοιο όμως δεν συνέβη στην περίπτωση του σκανδάλου

της φαρμακοβιομηχανίας Novartis, όπου υπήρξε ατιμωρησία, ενώ δεν πραγματοποιήθηκαν ενέργειες με αφορμή το συγκεκριμένο σκάνδαλο για την αντιμετώπιση παρόμοιων ζητημάτων στο μέλλον.

Κλείνοντας, όσον αφορά τον τρόπο με τον οποίο διαχειρίζονται τα μέσα μαζικής ενημέρωσης τα παραπάνω σκάνδαλα, αυτός διαφέρει. Η παρουσίαση των σκανδάλων πολλές φορές γίνεται κάτω από μία υποκειμενική σκοπιά ή ακόμη επηρεάζεται από την εκάστοτε πολιτική εξουσία και επομένως εξυπηρετεί συγκεκριμένα συμφέροντα. Η σοβαρότητα των σκανδάλων αποτυπώνεται και από τους τίτλους των άρθρων, όπως για παράδειγμα το άρθρο στο Έθνος που αναγράφει ότι πρόκειται για ένα σκάνδαλο που συντάραξε τα θεμέλια της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Έθνος, 2023).

Στην περίπτωση του σκανδάλου Qatargate, ακόμη και η αναφορά στα εμπλεκόμενα μέρη γινόταν υπό διαφορετική σκοπιά. Για παράδειγμα, η αναφορά της Καϊλή για το συγκεκριμένο σκάνδαλο συνδεόταν με την προβολή της προσωπικής της ζωής, την ύπαρξη ενός μικρού παιδιού και την απομάκρυνση της από αυτό κατά τη διάρκεια της κράτησης της (EPT News, 2023). Ακόμη, αναφορά γινόταν ως προς τις δυσμενείς συνθήκες κράτησης της ή και την εξωτερική της εμφάνιση.

Διαπιστώνεται, λοιπόν, ότι η προβολή του σκανδάλου διαφέρει ανάλογα με τη στάση των μέσων μαζικής ενημέρωσης, η οποία μπορεί να στοχεύει είτε στη διερεύνηση των συνεόχων και την παρουσίαση των συνεπειών, είτε στην προσπάθεια συγκάλυψης των πραγματικών γεγονότων.

10. Συζήτηση

Στην παρούσα διπλωματική εργασία μελετήθηκαν δύο σκάνδαλα που ανήκουν στα εγκλήματα των ισχυρών. Το ένα σκάνδαλο έγινε στην Ελλάδα, ενώ το άλλο αφορά το Ευρωκοινοβούλιο, όμως σχετίζεται και με την Ελλάδα. Η εμπλοκή της Ε. Καϊλή, ως μέλος του κόμματος των Σοσιαλιστών και Δημοκρατών (S&D), η οποία μάλιστα ήταν και το βασικό εμπλεκόμενο μέρος της υπόθεσης καθώς και ο σύζυγός της (επίσης κατηγορούμενος στην υπόθεση), συνδέουν το συγκεκριμένο

σκάνδαλο με την Ελλάδα, χώρα από την οποία προέρχεται η Ευρωβουλευτής. Το σκάνδαλο Novartis αφορά παράνομες τακτικές προώθησης και τιμολόγησης φαρμάκων από τη φαρμακοβιομηχανία Novartis, οι οποίες περιελάμβαναν δωροδοκίες σε πολιτικά πρόσωπα, γιατρούς και άλλους παράγοντες του συστήματος υγείας. Οι δωροδοκίες είχαν ως στόχο την προώθηση των φαρμάκων της εταιρείας και την αύξηση της επιρροής της στη φαρμακευτική αγορά. Η έναρξη της αναζήτησης του σκανδάλου πραγματοποιήθηκε ύστερα από καταγγελίες και καταθέσεις στο FBI, όπου μάρτυρες αποκάλυψαν ότι η εταιρεία δωροδοκούσε κυβερνητικούς αξιωματούχους για διάφορες αποφάσεις που ευνοούσαν τα συμφέροντά της. Πρωτίστως, διαπιστώνεται ότι το νομικό πλαίσιο στην Ελλάδα παρουσίαζε μία στάση «χαλαρότητας», η οποία αποτυπώνεται από την καθυστερημένη έναρξη των διαδικασιών και την αδικαιολόγητη παράλειψη των βασικών στοιχείων της υπόθεσης.

Οι έρευνες που ξεκίνησαν το 2003 και κορυφώθηκαν το 2016, οδήγησαν στην αποκάλυψη ύποπτων αποφάσεων υπέρ της Novartis, όπως για παράδειγμα η υπερβολική προμήθεια εμβολίων για τον ιό H1N1 και η κατ' εξαίρεση τιμολόγηση των φαρμάκων. Παράλληλα, διαπιστώθηκε ότι η τιμή των φαρμάκων στην Ελλάδα ήταν σημαντικά υψηλότερη από άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Επίσης, η έρευνα αποκάλυψε την εμπλοκή πολιτικών προσώπων μέσω στοιχείων τραπεζικών λογαριασμών και εγγράφων από το FBI, όπου ανέφεραν περιπτώσεις δωροδοκιών και ξεπλύματος μαύρου χρήματος. Παρά τα στοιχεία, οι κατηγορίες εις βάρος των πολιτικών προσώπων δεν προχώρησαν και η έρευνα αν και χαρακτηρίστηκε από αρκετές παρανομίες, οι προσπάθειες συγκάλυψης ήταν εμφανέστατες. Η απόφαση της δικαιοσύνης περί παραγραφής των αδικημάτων προς τους ιατρούς και την αρχειοθέτηση των κατηγοριών προς τους πολιτικούς που εμπλέκονται στην υπόθεση, αποδεικνύει την επιλεκτικότητα της δικαιοσύνης απέναντι σε αξιοσέβαστα άτομα της κοινωνίας και σε άτομα / οργανισμούς που έχουν κοινωνικό κύρος. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν οι παραλείψεις στοιχείων και η μη κλήση σε απολογία κομβικών μαρτύρων για την περαιτέρω διερεύνηση των καταγγελιών. Ως μοναδική επίπτωση για την εταιρία Novartis μετά το σκάνδαλο αναφέρεται η επιβολή προστίμου από τις ΗΠΑ. Ακόμη, η διαχείριση του σκανδάλου από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης αποτυπώνει τη σχέση μεταξύ ΜΜΕ και πολιτικής ηγεσίας για την ανάδειξη ή την συγκάλυψη των πραγματικών γεγονότων προς το ευρύτερο κοινό.

Ωστόσο, το εν λόγω σκάνδαλο είχε σοβαρές συνέπειες για το ελληνικό σύστημα υγείας, ενώ η πρόσβαση των πολιτών σε υπηρεσίες υγείας επηρεάστηκε αρνητικά.

Το σκάνδαλο Qatargate αφορά κατηγορίες διαφθοράς και δωροδοκίας που συνδέονται με τις προσπάθειες του Κατάρ να επηρεάσουν τις αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Αποκαλύφθηκε τον Δεκέμβριο του 2022 από τις βελγικές αρχές, οι οποίες βρήκαν πάνω από 1,5 εκατομμύρια ευρώ σε μετρητά. Η υπόθεση επικεντρώνεται σε βουλευτές του Ευρωκοινοβουλίου, όπως η Εύα Καϊλή και άλλοι πολιτικοί και συνεργάτες τους, οι οποίοι φέρονταν να πήραν χρήματα για να προωθήσουν τα συμφέροντα του Κατάρ, όπως ήταν η βελτίωση της διεθνούς εικόνας της χώρας και η διευκόλυνση της πολιτικής της στην ΕΕ. Αποτέλεσμα του σκανδάλου ήταν η έντονη πολιτική αναταραχή και η ανάγκη για αυστηρότερες κανονιστικές ρυθμίσεις στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Αναπτύχθηκαν πρωτοβουλίες για τη βελτίωση της διαφάνειας και την ενίσχυση της δεοντολογίας, ενώ προτάθηκαν μέτρα για την καταγραφή των συναντήσεων με εκπροσώπους των τρίτων χωρών. Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης καθώς και οι πλατφόρμες κοινωνικής δικτύωσης διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο στην ενημέρωση του κοινού για την υπόθεση με διαφορετικούς τρόπους συγκάλυψης και αναλύσεων. Η δίκη συνεχίζεται μέχρι σήμερα και η υπόθεση αναδεικνύει σοβαρές ανησυχίες για τη διαφθορά και τις ομάδες συμφερόντων στην ΕΕ.

Στην περίπτωση του σκανδάλου Qatargate παρατηρείται ότι κινήθηκαν οι νομικές διαδικασίες για τη διαλεύκανση του προβλήματος. Οι κατηγορούμενοι συνελήφθησαν και οδηγήθηκαν στη φυλακή. Ωστόσο, σύντομα αφέθηκαν ελεύθεροι λόγω απουσίας αποδεικτικών στοιχείων, γεγονός που διατηρεί τις αμφιβολίες των ευρωπαίων κυβερνητικών στελεχών για αδυναμία αντιμετώπισης ζητημάτων διαφθοράς και ανήθικων πράξεων.

Συγκριτικά μεταξύ των δύο σκανδάλων, αρχικά παρατηρείται ότι στην περίπτωση της υπόθεσης που εκτυλίχθηκε στην Ελλάδα, υπήρξε πλήρης αθώωση των κυβερνητικών στελεχών, γεγονός που αποτυπώνει την βαθιά επιρροή της πολιτικής ηγεσίας στο σύστημα της δικαιοσύνης. Η συγκεκριμένη απόφαση αποτυπώνει πλήρως τη θεωρία της ατιμωρησίας των εγκλημάτων των ισχυρών. Αφενός, διαπιστώνεται ότι τα πολιτικά πρόσωπα χάρη στην εξουσία που διαθέτουν (Braithwaite, 1991), συχνά εμπλέκονται σε εγκλήματα ισχυρών και συνεργάζονται με

άτομα από τα οποία μπορούν να αποκτήσουν προσωπικό κέρδος. Αφετέρου, οι δράστες των εγκλημάτων των ισχυρών, όπως και στην προκειμένη περίπτωση, επιδιώκουν να χειραγωγήσουν την κοινή γνώμη (Eaton & Korach, 2016; Filstad & Gottschalk, 2012), γεγονός στο οποίο βοήθησαν και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Όσον αφορά την ατιμωρησία του εγκλήματος, επιβεβαιώνονται οι παράνομες πράξεις (π.χ. παραποίηση εγγράφων) και οι παραλείψεις (π.χ. άρνηση χρήσης υλικού για τις καταθέσεις στους κατηγορούμενους) από τις δικαστικές αρχές με στόχο την ατιμωρησία. Οι συγκεκριμένες ενέργειες αποτυπώνουν την ανοχή των θεσμών και των δικαστικών αρχών με στόχο τη νομιμοποίηση του οργανωμένου εγκλήματος (Χουλιάρας, 2019).

Από την άλλη πλευρά, σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης αν και καταγγέλθηκαν κατηγορίες προς τους εμπλεκόμενους, σήμερα βρίσκονται εκτός φυλακής λόγω της απουσίας στοιχείων. Και στη συγκεκριμένη περίπτωση, μπορούμε να διαπιστώσουμε την επιλεκτικότητα της ποινικής δικαιοσύνης απέναντι σε κυβερνητικούς αξιωματούχους. Η ατιμωρησία του εγκλήματος έρχεται σε συνάφεια με την υπάρχουσα θεωρία περί εγκλημάτων των ισχυρών, όπου η απονομή της ποινικής δικαιοσύνης συνυπάρχει με τις ανισότητες της κοινωνίας, δηλαδή χαρακτηρίζεται από αυστηρότητα στις χαμηλές κοινωνικές τάξεις και σε ευνοϊκή μεταχείριση των εγκληματιών με υψηλό κοινωνικό και οικονομικό υπόβαθρο (Βιδάλη, 2022). Ένα ακόμη στοιχείο που επιβεβαιώνεται από τη θεωρία των εγκλημάτων των ισχυρών είναι το γεγονός ότι τα πολιτικά πρόσωπα παρουσιάζουν αυξημένες πιθανότητες να παραβούν τους νόμους και να πράξουν ενέργειες ενάντια στο δημόσιο συμφέρον, χωρίς εν τέλει να χαρακτηριστούν ως εγκληματίες (Αλοσκόφης, 2019).

Ωστόσο, αυτό που παρατηρείται σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι η προσπάθεια δημιουργίας ενός ισχυρότερου δεοντολογικού πλαισίου για την καταπολέμηση της διαφθοράς και των εγκλημάτων των ισχυρών. Τα μέτρα που έχουν ληφθεί κινούνται προς την επιθυμητή κατεύθυνση. Ένα κοινό σημείο μεταξύ των δύο σκανδάλων είναι ο τρόπος με τον οποίο διαχειρίστηκαν τις υποθέσεις τα ΜΜΕ. Γενικότερα, τα μέσα μαζικής ενημέρωσης φαίνεται να λειτουργούν περισσότερο προς την εξυπηρέτηση των πολιτικών συμφερόντων και λιγότερο προς την πραγματική ενημέρωση του δημόσιου κοινού.

Κλείνοντας και στις δύο περιπτώσεις, παρατηρείται ότι τα σκάνδαλα που προκλήθηκαν από ισχυρούς έτυχαν επιλεκτικής απόδοσης της δικαιοσύνης με αποτέλεσμα οι εμπλεκόμενοι να θεωρηθούν ότι έμειναν ατιμώρητοι. Ένα από τα χαρακτηριστικά της θεωρίας του λευκού περιλαίμιου το οποίο διαπιστώνεται και από τις δύο μελέτες περίπτωσης, είναι ότι οι πράξεις των εμπλεκόμενων χαρακτηρίζονται από απουσία ηθικών αξιών καθώς ενεργούν με γνώμονα το προσωπικό τους συμφέρον / κέρδος και ενάντια στο δημόσιο συμφέρον (Filstad & Gottschalk, 2012). Επιπλέον, οι ενέργειές τους για να καλύψουν τις πράξεις τους, δείχνουν ότι δεν έχουν ενοχές για τις πράξεις τους καθώς δεν θεωρούν ότι η συμπεριφορά τους μπορεί να προκαλέσει βλάβη στην κοινωνία (Βιδάλη, 2022). Αυτό, βέβαια, έχει ως αποτέλεσμα το άτομο να θεωρεί ότι μπορεί να προβαίνει σε ανήθικες πράξεις έχοντας με το μέρος του μια ευνοϊκότερη μεταχείριση από τη δικαστική εξουσία.

11. Συμπεράσματα

Τα εγκλήματα των ισχυρών ή αλλιώς εγκλήματα του λευκού περιλαίμιου όπως αποκαλούνται, επικεντρώνονται σε εγκλήματα που διαπράττουν άτομα με υψηλό κοινωνικό και οικονομικό κύρος, όπως οι πολιτικοί και τα ανώτερα στελέχη των εταιρειών. Αυτά τα εγκλήματα που αφορούν συνήθως παρανομίες και ανήθικες πράξεις από αξιосέβαστα άτομα της κοινωνίας, περιλαμβάνουν την κατάχρηση της εξουσίας, την υπεξαίρεση, τη δωροδοκία, τη διαφθορά κ.α. Σύμφωνα με τη θεωρία των εγκλημάτων των ισχυρών, υπάρχουν δύο βασικές κατηγορίες εγκλημάτων: α) τα εγκλήματα που αφορούν προσωπικό κέρδος εις βάρος των οργανισμών ή της κοινωνίας και β) εκείνα τα εγκλήματα που στοχεύουν σε αυξημένα κέρδη για τις εταιρείες. Έχει καταγραφεί ότι τα εγκλήματα των ισχυρών συνδέονται όχι μόνο με την κοινωνική θέση του ατόμου, αλλά και την ύπαρξη χαρακτηριστικών στοιχείων της προσωπικότητας, όπως επί παραδείγματι η απληστία, η απουσία ενσυναίσθησης και η παράβαση των ηθικών αξιών. Επίσης, έχει παρατηρηθεί ότι η δικαιοσύνη συχνά είναι επιλεκτική απέναντι σε εγκλήματα των ισχυρών με αποτέλεσμα να παραμένουν ατιμώρητα ή να έχουν πολύ λιγότερες συνέπειες σε σχέση με εκείνα τα εγκλήματα των ατόμων προερχόμενα από τις χαμηλότερες κοινωνικές τάξεις (Eaton & Korach, 2016; Filstad & Gottschalk, 2012; Χουλιάρης, 2019).

Σκοπός της παρούσας διπλωματικής εργασίας είναι να αναδειχθεί το φαινόμενο των εγκλημάτων των ισχυρών μέσα από την περιγραφή δύο υποθέσεων υψηλής διαφθοράς και να διαπιστωθεί κατά πόσο υπήρξε τιμωρία ή κατά πόσο επιβεβαιώνεται η θεωρία περί ατιμωρησίας των δραστών των εγκλημάτων των ισχυρών. Οι δύο υποθέσεις που μελετήθηκαν ήταν το σκάνδαλο της Novartis και η υπόθεση Qatargate που έπληξε το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Μελετώντας πηγές από επιστημονικά άρθρα, ιστοσελίδες επίσημων φορέων και οργανισμών καθώς και δημοσιογραφικές πηγές, διαπιστώθηκε ότι το έγκλημα των ισχυρών αποτελεί ένα φαινόμενο που δεν είναι εύκολο να αντιμετωπιστεί, δεδομένης της εμπλοκής των ανθρώπων σε αυτό που ανήκουν σε υψηλά κοινωνικά στρώματα ή βρίσκονται σε θέσεις αξιωματούχων / κυβερνητικές θέσεις. Γενικότερα, για την αντιμετώπιση των εγκλημάτων των ισχυρών θεωρείται σκόπιμο να αποκοπεί η πολιτική από το έργο του ποινικοκατασταλτικού συστήματος και να ισχυροποιηθούν οι θεσμοί περί ίσης μεταχείρισης των πολιτών, ανεξάρτητα από τα κοινωνικά και τα οικονομικά τους χαρακτηριστικά.

Όσον αφορά τις υποθέσεις που μελετήθηκαν, το ένα σκάνδαλο αφορά την υπόθεση Novartis και τις παράνομες τακτικές προώθησης και τιμολόγησης φαρμάκων από τη φαρμακοβιομηχανία, οι οποίες περιελάμβαναν δωροδοκίες σε πολιτικά πρόσωπα, γιατρούς και άλλους παράγοντες του συστήματος υγείας. Η έναρξη της αναζήτησης του σκανδάλου πραγματοποιήθηκε ύστερα από καταγγελίες και καταθέσεις στο FBI, γεγονός που αποτυπώνει ότι το νομικό πλαίσιο στην Ελλάδα παρουσίασε μία στάση «χαλαρότητας» ως προς την αντιμετώπιση αντίστοιχων εγκλημάτων (Δανίκας, 2024). Παρά τα στοιχεία, οι κατηγορίες εις βάρος των πολιτικών προσώπων δεν προχώρησαν και η έρευνα αν και χαρακτηρίστηκε από αρκετές παρανομίες, ήταν ξεκάθαρη η προσπάθεια συγκάλυψης. Η απόφαση της δικαιοσύνης περί παραγραφής των αδικημάτων προς τους ιατρούς και την αρχειοθέτηση των κατηγοριών προς τους πολιτικούς που εμπλέκονταν στην υπόθεση, αποδεικνύει την επιλεκτικότητα της δικαιοσύνης.

Αντίθετα, το σκάνδαλο Qatargate αφορούσε κατηγορίες διαφθοράς και δωροδοκίας που συνδέονταν με τις προσπάθειες του Κατάρ να επηρεάσουν τις αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Η υπόθεση επικεντρώνεται σε βουλευτές του Ευρωκοινοβουλίου οι οποίοι φέρονταν να πήραν χρήματα για να προωθήσουν τα συμφέροντα του Κατάρ. Στην περίπτωση του σκανδάλου Qatargate, παρατηρείται ότι

κινήθηκαν οι νομικές διαδικασίες για τη διαλεύκανση του προβλήματος. Οι κατηγορούμενοι συνελήφθησαν και οδηγήθηκαν στη φυλακή. Ωστόσο, σύντομα αφέθηκαν ελεύθεροι λόγω της απουσίας των αποδεικτικών στοιχείων, γεγονός που διατηρεί τις αμφιβολίες των ευρωπαϊών κυβερνητικών στελεχών για αδυναμία αντιμετώπισης ζητημάτων διαφθοράς και ανήθικων πράξεων (Costa, 2024).

Η επίτευξη του σκοπού της παρούσας μελέτης στηρίχθηκε σε τρία ερευνητικά ερωτήματα. Με βάση το πρώτο ερευνητικό ερώτημα, καθορίστηκαν τα εμπλεκόμενα μέρη στις δύο υποθέσεις. Και στις δύο περιπτώσεις, παρατηρήθηκε ότι στις υποθέσεις αυτές εμπλέκονταν πολιτικά πρόσωπα και επιφανείς οργανισμοί (Novartis) ή και κυβερνητικοί αξιωματούχοι (Qatargate), ενώ απώτερος σκοπός τους ήταν η εξυπηρέτηση των συμφερόντων. Πιο συγκεκριμένα, στην περίπτωση της Novartis τα πολιτικά πρόσωπα επιχείρησαν να συγκαλύψουν το σκάνδαλο που αναδείχθηκε από την έρευνα των ΗΠΑ, ενώ στο σκάνδαλο Qatargate ο απώτερος σκοπός της συνεργασίας μεταξύ αξιωματούχων του Κατάρ και των ευρωβουλευτών ήταν η προώθηση μίας καλύτερης εικόνας της χώρας του Κατάρ στην Ευρωπαϊκή Ένωση, ως προς τις άσχημες εργασιακές συνθήκες που εκεί επικρατούσαν.

Μέσω του δεύτερου ερευνητικού ερωτήματος, καταγράφηκε το επίπεδο της ατιμωρησίας. Στην υπόθεση της Novartis επιβλήθηκε μόνο ένα πρόστιμο προς την εταιρία (από τις αρχές των ΗΠΑ κιόλας), ενώ για τα εμπλεκόμενα μέρη δεν αποδόθηκαν ευθύνες - ποινές. Αυτό οφείλεται στην ενεργή εμπλοκή των πολιτικών προσώπων και στη δωροληψία από την Novartis, προκειμένου να συγκαλυφθεί το έγκλημα. Στην περίπτωση του Qatargate, υπήρξαν ποινές σε αρχικό στάδιο (φυλάκιση) με εξαίρεση τον Υπουργό Εργασίας του Κατάρ, ωστόσο στη συνέχεια οι εμπλεκόμενοι αφέθηκαν ελεύθεροι λόγω της απουσίας των αποδεικτικών στοιχείων. Και σε αυτή την περίπτωση, η επιρροή της πολιτικής εξουσίας στην δικαστική φαίνεται να επηρέασε την αντικειμενικότητα της διαδικασίας. Το συγκεκριμένο εύρημα συνδέεται άμεσα με τη θεωρία του λευκού περιλαίμιου, όπου η απονομή της δικαιοσύνης παρουσιάζει ευνοϊκή μεταχείριση προς τα άτομα που διαθέτουν υψηλό κοινωνικό και οικονομικό υπόβαθρο (Βιδάλη, 2022).

Στο τρίτο ερευνητικό ερώτημα, στόχος ήταν να καταγραφούν τυχόν αποκλίσεις και συγκλίσεις μεταξύ των δύο υποθέσεων. Ως προς τις συγκλίσεις, αναφέρεται η εμπλοκή των πολιτικών προσώπων σε κάθε σκάνδαλο. Επίσης και στις

δύο περιπτώσεις δεν υπήρξε τιμωρία των υπευθύνων. Ωστόσο, στην περίπτωση του σκανδάλου Qatargate οι εμπλεκόμενοι ήρθαν αντιμέτωποι με μικρές ποινές φυλάκισης, έστω και χωρίς να αντικατοπτρίζουν την βαρύτητα των πράξεων τους. Ένα ακόμη κοινό χαρακτηριστικό των δύο υποθέσεων είναι ο κομβικός ρόλος των ΜΜΕ στην χειραγώγηση του κοινού και στη δημιουργία της αντίληψης ότι τα εν λόγω σκάνδαλα δεν στηρίζονταν σε πραγματικά γεγονότα και ότι αποτελούσαν κατασκευάσματα σκευωρίας. Από την άλλη πλευρά, απόκλιση παρατηρήθηκε ως προς το επίπεδο των ποινών (όπως ήδη αναφέρθηκε) και στις ενέργειες μετά την ανάδειξη των εγκλημάτων. Μάλιστα, η εμφάνιση του σκανδάλου Qatargate συνέβαλε ώστε να δημιουργηθεί ένα πιο αυστηρό δεοντολογικό πλαίσιο λειτουργίας των θεσμών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της λογοδοσίας των ευρωβουλευτών. Παρόλα αυτά, όπως αναφέρουν διάφοροι αξιωματούχοι του ευρωκοινοβουλίου, η αυστηριοποίηση του δεοντολογικού πλαισίου δεν σημαίνει ότι θα εξαλειφθούν τα εγκλήματα των ισχυρών στο μέλλον.

Γενικότερα, στις εν λόγω υποθέσεις επιβεβαιώνεται η θεωρία της ατιμωρησίας των εγκλημάτων των ισχυρών, στη μεν ελληνική περίπτωση με πλήρη ατιμωρησία, στη δε περίπτωση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου με μία επιλεκτική τιμωρία των εμπλεκόμενων μερών. Επιπλέον, επιβεβαιώνεται το γεγονός ότι τα άτομα που ανήκουν στην πολιτική εξουσία είναι πιθανό να παραβούν τους νόμους ή/και να λειτουργούν ενάντια στο δημόσιο συμφέρον χωρίς ωστόσο να υπάρχουν οι ανάλογες κυρώσεις για τις πράξεις τους (Αλοσκόφης, 2019).

Κλείνοντας, προκειμένου τα εγκλήματα των ισχυρών να αντιμετωπιστούν δεν είναι αρκετό απλώς να υπάρχουν οι νόμοι, αντιθέτως χρειάζεται να εφαρμόζονται. Επιπλέον, είναι καθοριστικής σημασίας οι πολίτες, ιδίως τα άτομα που έχουν υψηλό κοινωνικό status να προάγουν μία κουλτούρα που θα βασίζεται στην ισότητα και να μην παγιώνουν στερεοτυπικές αντιλήψεις, όπως ότι οι πράξεις τους δεν θεωρούνται ανήθικες, εφόσον δεν τιμωρούνται ή ότι έχουν τη δυνατότητα να διαπράξουν κάποιο έγκλημα με βάση το οικονομικό τους συμφέρον ως ανώτερα κοινωνικά όντα. Προκειμένου όμως, να συμβεί κάτι τέτοιο είναι αναγκαίο το σύστημα της δικαιοσύνης να λειτουργήσει ανεξάρτητα και να μην επηρεάζεται από την πολιτική βούληση. Ακόμη, σημαντικό ρόλο μπορούν να διαδραματίσουν τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, τα οποία οφείλουν να προάγουν την αλήθεια και να υποστηρίζουν την ισότητα και την ισονομία. Αυτό εν συνεχεία, αναμένεται να δημιουργήσει κατάλληλα

κοινωνικά πρότυπα τα οποία θα είναι κατά της παραβίασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και υπέρ της διασφάλισης του δημοσίου συμφέροντος. Τέλος, υπό το φόβο της ύπαρξης των ποινών σε ένα έγκλημα, είναι πιθανό να δημιουργηθούν ανησυχίες πριν από την πραγματοποίηση μίας εγκληματικής συμπεριφοράς.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

Αδαμίδου, Α. (2023). *Ο τρόπος παρουσίασης του σκανδάλου Novartis από τα ελληνικά Μ.Μ.Ε.* (Διπλωματική εργασία). Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας.

Αλοσκόφης, Ο. (2019). Η κοινωνική έρευνα της εγκληματικότητας των ισχυρών. Στο: Σ. Βιδάλη, Κουλούρης, Ν., & Παπαχαλαράμπους, Χ. (Επιμ.), *Εγκλήματα των ισχυρών. Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα* (σελ. 87-110). ΕΑΠ.

Αλοσκόφης, Ο. (2021, 03). *Ποινική επιλεκτικότητα: μία μακρο-ιστορική θεώρηση από τη Valeria Vegh Weis*. Ανακτήθηκε 18 Ιανουαρίου, 2025, από https://www.crimetimes.gr/%CF%80%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%B5%CF%80%CE%B9%CE%BB%CE%B5%CE%BA%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CF%84%CE%B7%CF%84%CE%B1-%CE%BC%CE%AF%CE%B1-%CE%BC%CE%B1%CE%BA%CF%81%CE%BF-%CE%B9%CF%83%CF%84/#_ftn13

Ανδριανόπουλος, Β. (2022α). *Τα ατράνταχτα στοιχεία για τη ζημία του δημοσίου από τα φάρμακα της Novartis*. Ανακτήθηκε 12 Ιανουαρίου, 2025, από <https://www.documentonews.gr/article/ta-atrantaxta-stoixeia-gia-ti-zimia-toy-dimosioy-apo-ta-farmaka-tis-novartis/>

Ανδριανόπουλος, Β. (2022β). *Σκάνδαλο Novartis: Βήμα βήμα η συνωμοσία για το κουκούλωμα*. Ανακτήθηκε 12 Ιανουαρίου, 2025, από <https://www.documentonews.gr/article/vima-vima-i-synomosia-gia-to-koykoyloma/>

Ανδριανόπουλος, Β. (2024). *Qatargate: «Ερευνούν εδώ και ενάμιση χρόνο. Είναι ώρα να συμβεί κάτι»*. Ανακτήθηκε 18 Ιανουαρίου, 2025, από <https://www.kathimerini.gr/opinion/interviews/563004559/qatargate-ereynoun-edo-kai-enamisi-chrono-einai-ora-na-symvei-kati/>

Βαξεβάνης, Κ. (2022). *Η μαφία της Novartis*. Ανακτήθηκε 18 Ιανουαρίου, 2025, από <https://www.documentonews.gr/article/h-mafia-tis-novartis/>

Βασιλαντωνοπούλου, Β. (2012). *Τα εγκλήματα του λευκού περιλαιμίου από εγκληματολογική και θυματολογική σκοπιά* (Διδακτορική διατριβή). Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου.

Βασιλαντωνοπούλου, Β. (2014). *«Λευκά κολάρα» και οικονομικό έγκλημα: Κοινωνική βλάβη και αντεγκληματική πολιτική*. Π.Ν. Σάκουλας.

Βιδάλη, Σ. (2013). *Εισαγωγή στην Εγκληματολογία*. Νομική Βιβλιοθήκη.

Βιδάλη, Σ. (2014). *Αντεγκληματική πολιτική. από τη μικροεγκληματικότητα έως το οργανωμένο έγκλημα* (2^η έκδ.). Νομική Βιβλιοθήκη.

Βιδάλη, Σ. (2019). Όψεις της ανάκρισης σε υποθέσεις εγκλημάτων των ισχυρών και οργανωμένου εγκλήματος. Στο: Σ. Βιδάλη, Κουλούρης, Ν., & Παπαχαλαράμπους, Χ. (Επιμ.), *Εγκλήματα των ισχυρών. Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα* (σελ. 307-331). ΕΑΠ.

Βιδάλη, Σ. (2022). *Εισαγωγή στην εγκληματολογία*. Νομική Βιβλιοθήκη.

Βουλή των Ελλήνων. (2018). *Πόρισμα της Ειδικής Κοινοβουλευτικής Επιτροπής «για τη διενέργεια προκαταρκτικής εξέτασης σύμφωνα με την απόφαση της Ολομέλειας της Βουλής που λήφθηκε κατά τη συνεδρίαση της 21ης Φεβρουαρίου 2018 σχετικά με την υπόθεση NOVARTIS»*. Βουλή των Ελλήνων.

CNN Greece. (2024). *Υπόθεση Novartis: Ως ύποπτοι καλούνται οι πρώην προστατευόμενοι μάρτυρες*. Ανακτήθηκε 22 Ιανουαρίου, 2025, από <https://www.cnn.gr/ellada/story/448760/ypothesi-novartis-os-ypoptoi-kaloyntai-oi-proin-prostatevomenoi-martyres>

Δανίκας, Α. (2024). *Το σκάνδαλο Novartis: ηθικές επιπτώσεις και νομικές συγκρούσεις*. Ανακτήθηκε 12 Ιανουαρίου, 2025, από <https://libertyofspeech.org/wp-content/uploads/2024/11/%CE%A4%CE%BF-%CF%83%CE%BA%CE%AC%CE%BD%CE%B4%CE%B1%CE%BB%CE%BF-Novartis-1.pdf>

Δασκαλάκης, Η. (1988). Η εξέλιξη της εγκληματολογικής σκέψης. *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 68, 48-55. <https://doi.org/10.12681/grsr.843>

Δήμα, Μ. (2018). *Novartis: 50 εκατ. οι μίζες, 3 δισ. η ζημιά του δημοσίου*. Ανακτήθηκε 18 Ιανουαρίου, 2025, από https://www.efsyn.gr/ellada/dikaiosyni/139462_novartis-50-ekat-oi-mizes-3-dis-i-zimia-toy-dimosiou

Δήμα, Ν. (2024). *Τα εγκλήματα των ισχυρών και ο ρόλος των Μ.Μ.Ε. Η διαφθορά ως έκφραση της εγκληματικότητας των ισχυρών και η αντιμετώπισή της από τα Μ.Μ.Ε.*

Το σκάνδαλο του Qatargate ως μελέτη περίπτωσης. (Διπλωματική εργασία). Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.

Δράμαλης, Γ. (2024). *Εγκλήματα «λευκού κολλάρου»: οι βασικότερες εγκληματολογικές θεωρίες*. Ανακτήθηκε 06 Ιανουαρίου, 2025, από <https://www.offlinepost.gr/2024/11/29/egklhmata-leukou-kolarou-oi-vasikoteres-egklhmatologikes-thewries/>

Εθνική Αρχή Διαφάνειας. (2022). *Δημοσίευση Έκθεσης Αξιολόγησης της Ελλάδας από την Ομάδα Κρατών κατά της Διαφθοράς (GRECO) του Συμβουλίου της Ευρώπης*. Ανακτήθηκε 05 Φεβρουαρίου, 2025, από <https://aead.gr/press/press-releases/dimosieusi-ekthesi-aksiologisis-tis-elladas-apo-tin-omada-kratwn-kata-tis-diafthoras-greco-tou-simvouliou-tis-europis>

Έθνος. (2023). *Qatar Gate: Τι συμβαίνει με τους 11 πρωταγωνιστές του σκανδάλου που συντάραξε τα θεμέλια της ΕΕ - Ανάλυση POLITICO*. Ανακτήθηκε 12 Ιανουαρίου, 2025, από <https://www.ethnos.gr/World/article/265506/qatargatetisymbaineimetoys11protagonistestoyस्कandaloyposyntaraxetathemeliathseeanalyshpolitico>

EPT News. (2023). *Δημοσίευμα για τις συνθήκες κράτησης της Ε. Καϊλή – Γιατί έχει δει μόνο δύο φορές το παιδί της*. Ανακτήθηκε 22 Ιανουαρίου, 2025, από <https://www.ertnews.gr/eidiseis/diethni/dimosieyma-gia-tis-synthikes-kratisis-tis-e-kaili-giati-echei-dei-mono-dyo-fores-to-paidi-tis/>

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. (2022). *Ποινικές διώξεις κατά ερευνητών δημοσιογράφων στην Ελλάδα*. Ανακτήθηκε 12 Ιανουαρίου, 2025, από https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/E-9-2022-000360_EL.html

Ευρωπαίος Διαμεσολαβητής. (2023). Ένα χρόνο μετά το Qatargate, ο Διαμεσολαβητής επισημαίνει τις εναπομένουσες ανησυχίες σχετικά με το νέο πλαίσιο δεοντολογίας του Κοινοβουλίου. Ανακτήθηκε 18 Ιανουαρίου, 2025, από <https://www.ombudsman.europa.eu/el/press-release/el/178994>

Ζαφειριάδης, Ε. (2023). *Η περίπτωση του Qatar Gate*. Ανακτήθηκε 12 Ιανουαρίου, 2025, από <https://dikaiosyni.com/katigories/arthra/i-periptwsi-tou-qatar-gate/>

Θανοπούλου – Σιγάλα, Λ. (1979). Εγκληματολογία: μία επιστήμη για επανεξέταση. *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 36, 300-316. <https://doi.org/10.12681/grsr.458>

Κασάπογλου, Α. (2016). *Οικονομική κρίση και κρατούμενοι για οικονομικά εγκλήματα και εγκλήματα του «λευκού κολάρου» Οι επιδράσεις του εγκλεισμού στην κοινωνική τους ταυτότητα*. Ανακτήθηκε 06 Ιανουαρίου, 2025, από <http://crime-in-crisis.com/%CE%BF%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%BA%CF%81%CE%AF%CF%83%CE%B7-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%BA%CF%81%CE%B1%CF%84%CE%BF%CF%8D%CE%BC%CE%B5%CE%BD%CE%BF%CE%B9-%CE%B3%CE%B9%CE%B1/>

Κατσιφού, Φ. (2022). *Θεωρία και πράξη και εγκλήματα των ισχυρών. Κοινωνική κατασκευή του εγκλήματος*. (Διπλωματική εργασία). Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.

Κεδράκα, Κ. (2008). Μεθοδολογία παρατήρησης. *Επιστημονική Ένωση Εκπαίδευσης Ενηλίκων*, 1-9.

Κοσελόγλου, Χ. (2024). «Αναζωπύρωση» στην υπόθεση Novartis - Γιατί μπορεί να βγουν οι «κουκούλες». Ανακτήθηκε 22 Ιανουαρίου, 2025, από <https://www.cnn.gr/politiki/story/429608/anazopyrosi-stin-ypothesi-novartis-giati-borei-na-vgoun-oi-koukoylees>

Κοσμάτος, Κ., & Λαμπάκης, Χ. (2019). Εστίες διαφθοράς στο σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης. Στο: Σ. Βιδάλη, Κουλούρης, Ν., & Παπαχαλαράμπους, Χ. (Επιμ.), *Εγκλήματα των ισχυρών. Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα* (σελ. 185-209). ΕΑΠ.

Κουλούρης, Ν. (2019). Διαταξικές και ενδοταξικές διαστάσεις της κοινωνικής κατασκευής του εγκλήματος. Στο: Σ. Βιδάλη, Κουλούρης, Ν., & Παπαχαλαράμπους, Χ. (Επιμ.), *Εγκλήματα των ισχυρών. Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα* (σελ. 15-39). ΕΑΠ.

Ναυτεμπορική. (2018). *Μίζες 50 εκατ. στη δικογραφία για την υπόθεση της Novartis*. Ανακτήθηκε 22 Ιανουαρίου, 2025, από <https://www.naftemporiki.gr/society/85458/mizes-50-ekst-dikografia-gia-tin-ypothesi-tis-novartis/>

Ναυτεμπορική. (2022). *Qatargate: Όσα πρέπει να ξέρετε για το σκάνδαλο διαφθοράς και την εμπλοκή της Εύας Καϊλή*. Ανακτήθηκε 12 Ιανουαρίου, 2025, από <https://www.naftemporiki.gr/politics/1415769/qatargate-osa-prepei-na-xerete-gia-to-skandalo-diafthoras-kai-tin-emploki-tis-eyas-kaili/>

Ναυτεμπρική. (2022β). *Εύα Καϊλή: Από το φρούριο του Σεν Ζιλ στο υπερσύγχρονο «χωριό» του Χάρεν*. Ανακτήθηκε 06 Φεβρουαρίου, 2025, από <https://www.naftemporiki.gr/kosmos/1417032/eya-kaili-apo-to-froyrio-toy-sen-zil-sto-ypersygchrono-chorio-toy-charen/>

Ντόκας, Β. (2021). *Ποινικός Κώδικας (Νόμος 4619/2019). Ποιες είναι οι ποινές και πως επιβάλλονται*. Ανακτήθηκε 06 Φεβρουαρίου, 2025, από <https://ntokas.gr/4619-2019-poines/>

Παπαχαλαράμπους, Χ. (2019). Η εγκληματικότητα των ισχυρών: και ο λόγος του ποινικού δικαίου. Στο: Σ. Βιδάλη, Κουλούρης, Ν., & Παπαχαλαράμπους, Χ. (Επιμ.), *Εγκλήματα των ισχυρών. Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα* (σελ. 139-153). ΕΑΠ.

Πασσάς, Γ. (2023). *Κατάργκεϊτ: Πρωταγωνιστικός ή δεύτερος ρόλος για Καϊλή;*
Ανακτήθηκε 18 Ιανουαρίου, 2025, από <https://www.dw.com/el/%CE%BA%CE%B1%CF%84%CE%AC%CF%81%CE%B3%CE%BA%CE%B5%CF%8A%CF%84-%CF%80%CF%81%CF%89%CF%84%CE%B1%CE%B3%CF%89%CE%BD%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CF%82-%CE%AE-%CE%B4%CE%B5%CF%8D%CF%84%CE%B5%CF%81%CE%BF%CF%82-%CF%81%CF%8C%CE%BB%CE%BF%CF%82-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CE%BA%CE%B1%CF%8A%CE%BB%CE%AE/a-67675721>

Πουλακίδας, Κ. (2020). *FBI: Η Novartis "πλήρωνε τοις μετρητοίς κυβερνητικούς αξιωματούχους"*. Ανακτήθηκε 05 Φεβρουαρίου, 2025, από https://www.avgi.gr/politiki/356592_fbi-i-novartis-plirone-tois-metrtois-kybernitikoys-axiomatoyhoys

Σταμούλη, Ε. (2016). *Οργανωμένο έγκλημα και οικονομική κρίση: τάσεις και μεταβολές*. Ανακτήθηκε 06 Ιανουαρίου, 2025, από <http://crime-in-crisis.com/%CE%BF%CF%81%CE%B3%CE%B1%CE%BD%CF%89%CE%BC%CE%AD%CE%BD%CE%BF->

[%CE%AD%CE%B3%CE%BA%CE%BB%CE%B7%CE%BC%CE%B1-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%BF%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%BA%CF%81/](#)

Συμβούλιο της Ευρώπης. (2024). *Πέμπτος κύκλος αξιολόγησης. Πρόληψη της διαφθοράς και προώθηση της ακεραιότητας σε κεντρικές κυβερνήσεις (υψηλά εκτελεστικά καθήκοντα) και φορείς επιβολής του νόμου. Έκθεση συμμόρφωσης Ελλάδα*. Ομάδα κρατών κατά της διαφθοράς.

Τριάντης, Β. (2022). *Αρχειοθέτηση Αβραμόπουλου για Novartis: Αγγίζουν το 1 εκατ. ευρώ τα αδιευκρίνιστα ποσά που εντοπίστηκαν*. Ανακτήθηκε 18 Ιανουαρίου, 2025, από <https://www.documentonews.gr/article/arxeiothetisi-avramopoyloy-gia-novartis-aggizoy-n-to-1-ekat-eyro-ta-adieykrinista-posa-poy-entopistikan/>

Φαρμάκη, Α. (2023). *Ατιμωρησία των εγκλημάτων των ισχυρών: δύο περιπτώσεις έκτισης στερητικής της ελευθερίας ποινής*. (Διπλωματική εργασία). Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.

Χουλιάρης, Α. (2019). Εγκληματικότητα των ισχυρών: εγκληματολογική θεωρία και ποινική προβληματική. Στο: Σ. Βιδάλη, Κουλούρης, Ν., & Παπαχαλαράμπους, Χ. (Επιμ.), *Εγκλήματα των ισχυρών. Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα* (σελ. 63-86). ΕΑΠ.

Χουλιάρης, Α. (2021). Το φαινόμενο της «ατιμωρησίας»: εννοιολόγηση, αίτια και σύγχρονες εκδηλώσεις του στην Ελλάδα. *The Art of Crime, 11*, 54-98.

Ψαρρά, Α. (2021). *Μέγα σκάνδαλο τελικά η Novartis*. Ανακτήθηκε 13 Ιανουαρίου, 2025, από https://www.efsyn.gr/politiki/275910_mega-skandalo-telika-i-novartis

Ξενόγλωσση

Babbie, E. (2010). *The practice of social research*. Wadsworth.

Barak, G. (2015). The crimes of the powerful and the globalization of crime. *Revista Brasileira de Direito*, 11(2), 104-114. doi: 10.18256/2238-0604/revistadedireito.v11n2p104-114

Bonger, H. (1916). *Criminality and economic conditions*. The American Institute of Criminal Law and Criminology.

Braithwaite, J. (1991). *Poverty, power, white-collar crime and the paradoxes of criminological theory*. Retrieved February 05, 2025, from <https://johnbraithwaite.com/wp-content/uploads/2016/03/Poverty%20Power%20White%20Collar%20Crime%20and%20the%20Paradoxes%20of%20Criminological%20Theory.pdf>

Chambliss, W. (1975). Toward a Political Economy of Crime. *Theory and Society*, 2(1), 149-170.

Costa, O. (2024). The European Parliament and the Qatargate. *Journal of Common Market Studies*, 00, 1-12. doi: 10.1111/jcms.13666.

Eaton, T., & Korach, S. (2016). A criminological profile of white-collar crime. *The Journal of Applied Business Research*, 32(1), 129-142.

European Ombudsman. (2023). *Closing Note on the Strategic Initiative on improving the European Parliament's Ethics and Transparency Framework (SI/1/2023/MIK)*. Retrieved January 04, 2025, from <https://www.ombudsman.europa.eu/en/doc/correspondence/en/178878>

Filstad, C., & Gottschalk, P. (2012). Characteristics of white-collar criminals: a Norwegian study. *Journal of Money Laundering Control*, 15(2), 175-187. <http://dx.doi.org/10.1108/13685201211218199>

Girila, L., & Rub, J. (2015). White-collar crime: definitional issues and classification. *Revista Nationala de Drept*, 8, 19-26.

Gounev, P., & Bezlov, T. (2010). *Examining the links between organized crime and corruption*. Center for the Study of Democracy.

Long, M. (n.d.). *Critical criminology*. Retrieved December 22, 2024, from https://www.researchgate.net/profile/Michael-Long-19/publication/301214571_Critical_Criminology/links/59f3d61c458515547c20674e/Critical-Criminology.pdf

Maldonado Lopez, A. (2021). The Maghreb: A strategically important region. Retrieved January 16, 2025, from <https://www.theparliamentmagazine.eu/news/article/the-maghreb-a-strategically-important-region>

Marchetti, R., Stanziano, A., Mincigrucci, R., & Pagiotti, S. (2024). Bias and Polarization in the Qatargate Scandal: A Social Media Perspective. *Social Media + Society*, 10(4), 1-15. <https://doi.org/10.1177/20563051241306323>

Matza, D., & Sykes, G. (1957). Techniques of neutralization: A theory of delinquency. *American Sociological Review*, 22(6), 664-670.

Quinney, R. (1970). *The social reality of crime*. MA: Little, Brown.

Ruggiero, V. (2017). *Dirty money. On financial delinquency*. Oxford University Press.

Saunders, M., Lewis, P., & Thornhill, A. (2016). *Research methods for business students (7th ed.)*. Pearson Education Limited.

Stamouli, E., Gasparinatos, M., & Kouroutzas, C. (2023). Corruption as state - corporate crime: the example of the health sector in Greece. *Trends Organ Crim*, 26, 258-292. <https://doi.org/10.1007/s12117-022-09479-6>

Sutherland, E.(1944). Is “white collar crime” crime? *American Sociological review*, 10(2), 132-139. <http://www.jstor.org/stable/2085628?origin=JSTOR-pdf>

Sutherland, E.H. (1972). The Theory of Differential Association. In: D. Dressler (eds.), *Readings in Criminology and Penology*, (pp. 365-371). New York Chichester,

The Guardian. (2021). *Revealed: 6,500 migrant workers have died in Qatar since World Cup awarded*. Retrieved January 04, 2025, from <https://www.theguardian.com/global-development/2021/feb/23/revealed-migrant-worker-deaths-qatar-fifa-world-cup-2022>

U.S. Securities and Exchange Commission. (2020). *Novartis AG*. Securities and Exchange Commission.

Yi, D. (2024). *White Collar Crime: An Analysis of its Financial, Social and Cultural Influence*. Retrieved February 05, 2025, from <https://uen.pressbooks.pub/range25i1/chapter/yi/>

Υπεύθυνη Δήλωση Συγγραφέα

Δηλώνω ρητά ότι, σύμφωνα με το άρθρο 8 του Ν. 1599/1986 η παρούσα εργασία αποτελεί αποκλειστικά προϊόν προσωπικής εργασίας και δεν προσβάλλει κάθε μορφής δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας, προσωπικότητας και προσωπικών δεδομένων τρίτων, δεν περιέχει έργα/εισφορές τρίτων για τα οποία απαιτείται άδεια των δημιουργών/ δικαιούχων και δεν είναι προϊόν μερικής ή ολικής αντιγραφής, οι πηγές δε που χρησιμοποιήθηκαν περιορίζονται στις βιβλιογραφικές αναφορές και μόνον και πληρούν τους κανόνες της επιστημονικής παράθεσης.